Kristian Leth: Friheden er overvurderet

William Kvists, Johanne Schmidt-Nielsens og Mads Axelsens personlige frihed

Lone Dybkjær og Eva Selsing: Kampen om kvinders frihed

Jacob Mchangama: Vi lever i den gyldne periode

MAGASIN
FOLKEKIRKEN
I KØBENHAVN

DEBAT

friheden flyver

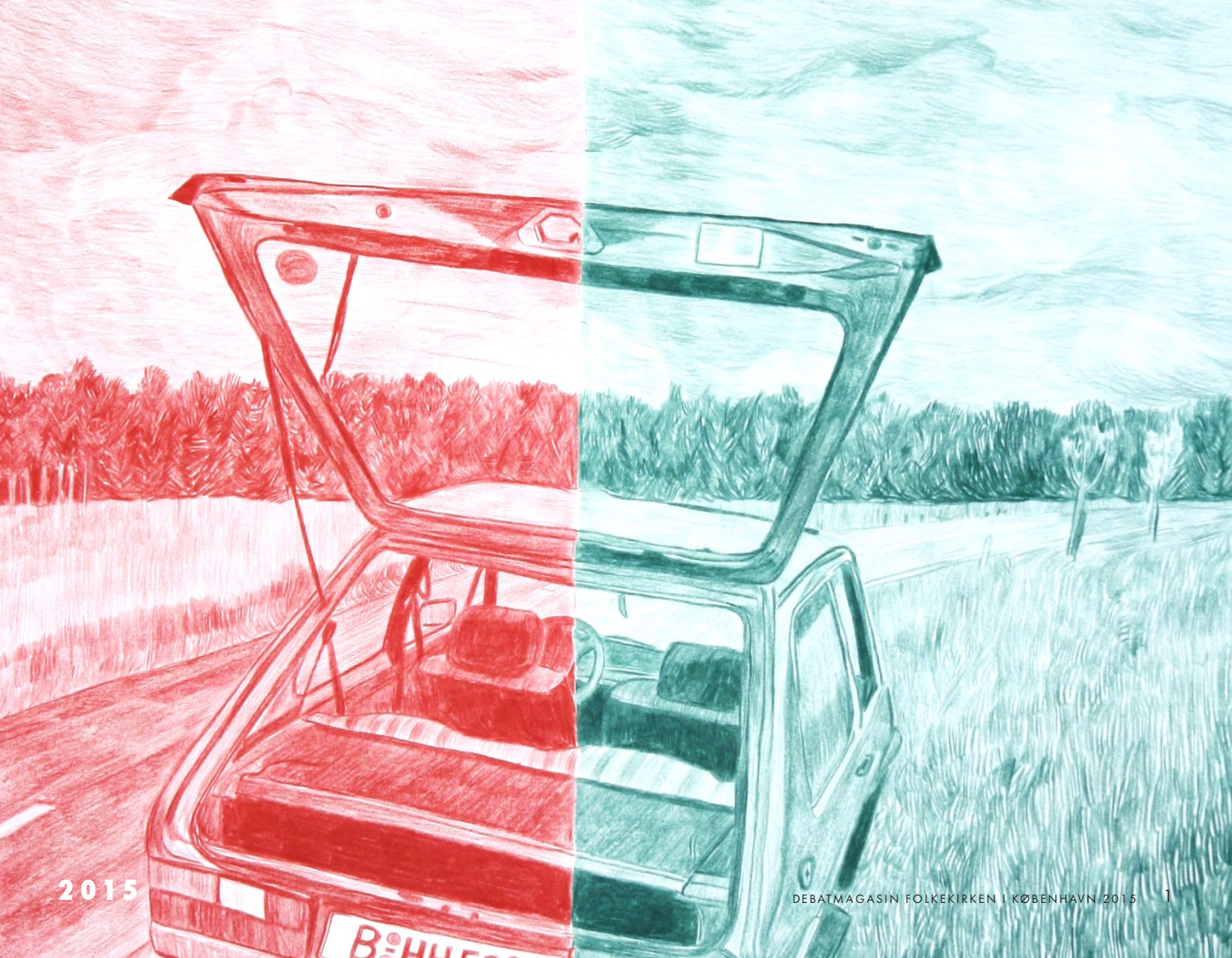

2015

Foto: Maj-Britt Boa

FRIHEDEN DER LETTER, OG FRIHEDEN DER LANDER

Friheden er næsten altid i centrum af begivenhederne, når vi oplever brud og forandringer. Det var den også i de tre begivenheder, vi har markeret i det forløbne år: Krigen i 1864, 1. verdenskrigs begyndelse og Berlinmurens fald.

Begivenheder kan være så voldsomme, at de sætter et "før" og et "efter". Krigen i 1864 og 1. verdenskrigs begyndelse indvarslede først i en dansk og siden i en europæisk sammenhæng en ny tid. Det var krige, der gav en oplevelse af, at alt var anderledes. Selvtilliden, fremskridtstroen og uskylden led et alvorligt knæk. Menneskesynet, gudsopfattelsen, samfundssystemer måtte revurderes. Og vi er slet ikke færdige. Det moderne menneske forsøger stadig at finde sig til rette i en verden, hvor vi med erfaringerne fra det 20. århundrede er vagtsomme overfor sandheder, der påberåber sig at begynde med stort "S". Men hvor det også kan bryde ud i jubel, som de glædesscener vi oplevede, da Jerntæppet faldt, og man igen kunne bevæge sig frit mellem øst og vest.

Med dette magasin har vi sat os for at efterspore, hvordan vi orienterer os i den nye tid. Og vi gør det ved at spørge om, hvordan vi forholder os til begrebet frihed.

Hvor flyver friheden hen i disse år? Flyver den som Eva Madsen sang i 70'erne med svalerne højt i det blå? Har den sat sig i en udlængsel, hvor vi, mens vi pisker rundt i jobmøllen, drømmer om det store eventyr, eller kaster lange længselsfulde blikke tilbage til verden af i går? Eller er friheden landet? Landet i familien og det nære. Eller landet i et ønske om, at det skal blive til større fællesskaber. Og hvad forbinder vi i det hele taget med ordet frihed på vores breddegrader, hvor de grundlæggende frihedsrettigheder for længst er lovfæstet? Er frihed her blevet noget vi hovedsageligt forbinder med personlig lykke?

Kristendommen har været med til at forme vestens syn på frihed. Men hvad hvis det moderne menneskes frigørelse også er en frigørelse fra Gud. Skal det frie menneske så bære alt på egne skuldre, og kan det det?

Vi giver med dette magasin friheden luft under vingerne. Det gør vi dels ved at give en baggrund for, hvad det er vi taler om, når vi taler om frihed og dels ved at give ordet til en række mennesker, der ud fra deres sted, situation og holdning forholder sig til frihedsbegrebet. Vores ambition er ikke at give svar på de mange spørgsmål, men at sætte samtalen i gang.

Velkommen til "Friheden flyver". ■

INDHOLD

8 - 15 HVAD VI TALER OM, NÅR VI TALER OM FRIHED
Baggrundsartikel. Fra religion til kærlighed, fra kunst til politik, fra jura til filosofi – frihed som tilstand og ideal står centralt i menneskehedens historie. Men hvad vil det sige at være fri?

16 - 23 FRIHED FRA OG TIL
Den hjemløse, forskningschefen og kaptajnen. Interview med tre mænd med tre forskellige liv om frihed til at være til, frihed til at vælge den anden og frihed til at sætte sejl.

24 - 27 FRIHEDENS GRÆNSELAND
Interview med dr.phil Hans-Jørgen Schanz om frihed, urørlighedszoner og begreber, der skal sendes til rensning.

28 - 33 FRONTKÆMPEREN OG ARVTAGEREN
Den radikale politiker Lone Dybkjær og den hjemmegående filosof Eva Selsing om kvinders frihed i det moderne Danmark.

36 - 43 FRIHEDEN ER OVERVURDERET
Interview med musikeren og forfatteren Kristian Leth, der mener vi kan blive slaver af trangen til frihed og gå glip af oplevelsen ved at være bundet til noget vigtigere.

44 - 45 KØBENHAVN
Digt fra 1940 af den danske forfatter Tom Kristensen.

46 - 51 DEN PERSONLIGE FRIHED
Hvad betyder frihed for politikeren, præsten,fodboldspilleren, radioværten og erhvervskvinden?

52 - 57 MENNESKET MELLEM TIDSÅND OG HELLIGÅND
Artikel af Thomas Reinholdt Rasmussen om det kristne menneskes frihed og vores forhold til traditionen.

60 - 63 VI LEVER I DEN GYLDNE PERIODE
Interview med juristen Jacob Mchangama om ytringsfrihed, religionsfrihed og borgernes rettigheder.

64 - 65 MELLEM JUBEL OG SKRÆK
Københavns biskop Peter Skov-Jakobsen skriver om 1989, der med Jerntæppets fald blev frihedens år i Europa, hvor nogen mistede deres magt, og mange andre kunne begynde deres liv.

66 DEN REDAKTIONELLE FRIHED
Hvornår bliver redaktionen ramt af frihedsfølelser.

Jesus
lives
in
me

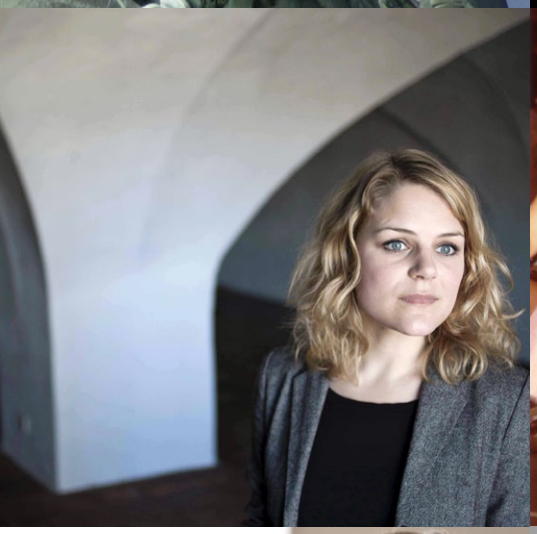

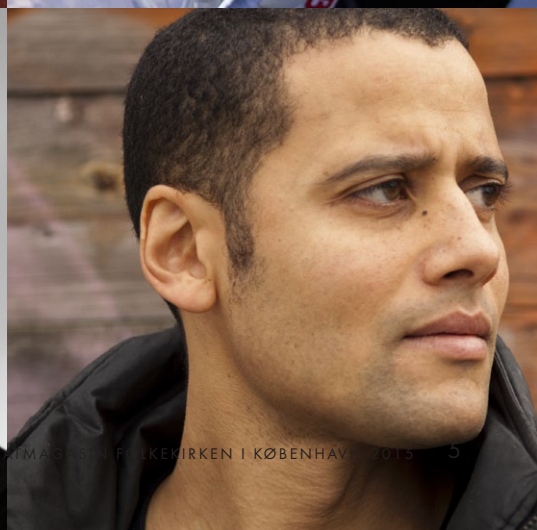

Friheden er …

EN TOGSTATION, ET INVESTERINGSSELSKAB OG EN VILLAVEJ I HJØRRING

Af Lars Erik Frank

Friheden kan være så meget. Efter et kig i vejviseren og på Danmarkskortet viser det sig nemlig, at friheden er …

… en forlystelsespark. Tivoli Friheden i Aarhus blev officielt åbnet under navnet Århus Folkepark i 1958, men ændrede hurtigt navn. Indbyggerne i Danmarks anden største by blev nemlig ved med at kalde området i Marselisborgskoven syd for byen for Friheden. Det havde de gjort siden sidste halvdel af 1800-tallet, hvor det var blevet taget i brug som rekreativt område. Tivoli Friheden havde i 2013 394.098 besøgende og er blandt andet kendt for rutsjebanen Cobra og en lang tradition for friluftskoncerter.

… en S-togsstation. Friheden benyttes dagligt af cirka 7.000 passagerer. Stationen har sit navn efter den bydel i Hvidovre på Københavns vestegn, hvor den ligger. Også foreninger, virksomheder og andre lokaliteter er opkaldt efter bydelen – for eksempel motorcykelklubben Friheden, Frihedens Butikscenter og Boldklubben Friheden.

… et investeringsselskab. Friheden Invest A/S er ejet af stifteren af tøjfirmaet IC Companys, Niels Martinsen. Investeringsselskabet besidder 42 procent af aktierne i moderselskabet, der i 2014 har skiftet navn til IC Group. Koncernen sælger kendte modebrands som Tiger of Sweden og Peak Performance.

… en villavej. Friheden ligger i den sydvestlige del af Hjørring. Husene på gadens i alt 14 matrikler er opført i 1950'erne og 1960'erne. Ifølge de seneste boligannoncer kan en bolig her erhverves for en kvadratmeterpris på et sted mellem 8.000 og 10.000 kroner.

… et hotel. Hotel Friheden ligger i Sandkås på Bornholm og blev oprindeligt bygget i 1946. Efter en stor ombygning i 1988 er kapaciteten i dag på 48 værelser. Hotel Friheden kan byde på både sauna og swimmingpool og en stor terrasse med udsigt over Østersøen.

… et motorskib. M/S Friheden ligger i Næstved Havn og sejler i sommerhalvåret til Gavnø Slot og Karrebæksminde. Skibet blev bygget på Dragør Værft i 1999 og har en kapacitet på 120 personer.

… et kampestenshus. Friheden blev opført i 1870 nær Vejen af den lokale godsejer Hans Diderik Kloppenborg-Skrumsager. Det ligger på nordsiden af Kongeåen, der dannede grænse mellem Danmark og Tyskland efter krigen i 1864. Kloppenborg-Skrumsager boede syd for Kongeåen, men sørgede for, at alle hans børn blev født i Friheden, så de blev danske statsborgere.

”Må jeg være fri!!”

Dansk talemåde

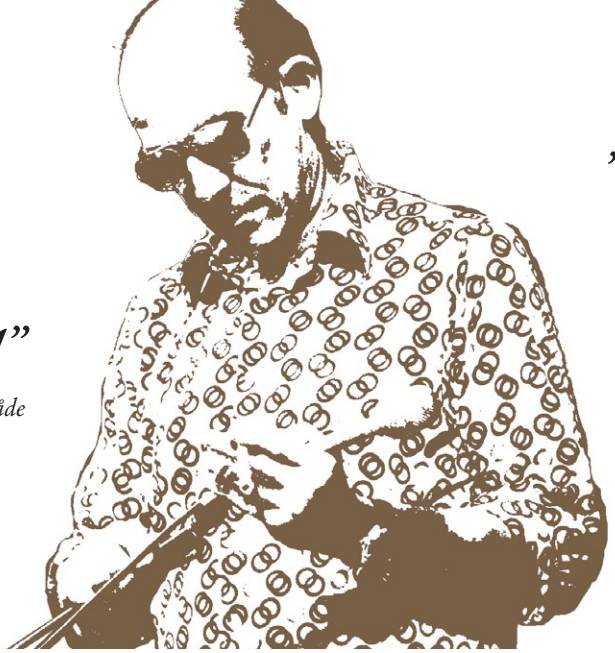

”Frihed er noget, der dør, hvis den ikke bruges.”

Hunter S. Thompson, amerikansk forfatter og journalist (1937-2005)

18

gange har danske salmedigtere gennem tiden gjort brug af ordet ‘frihed’, blandt andre Kingo, Brorson og Ingemann. Det gælder også Hans Anker Jørgensen, der i 1986 skrev tekst til “Du satte dig selv i de nederstes sted” til melodi af Merete Wendler. Salmen, der handler om troen på Jesus, er nummer 260 i “Den Danske Salmebog” og vers 3 lyder:

Du kæmper i verden for frihed og fred,
når andre gir op, bliver du viljefast ved.
Du følger os ind i den yderste nød
og kalder os ud af den inderste død.

36

gange optræder ordet ‘frihed’ i De Konservatives partiprogram. I Enhedslistens principprogram dukker det op 23 gange. Dansk Folkeparti har det med 13 gange i sit principprogram, mens det står 12 gange i Liberal Alliances arbejdsprogram. Danmarks nye parti Alternativet benytter det 3 gange i sit partiprogram – det samme antal som i Socialdemokraternes principprogram. Venstres formand Lars Løkke Rasmussen brugte ‘frihed’ 2 gange i sin tale ved partiets landsmøde i efteråret 2014.

17

sammensatte ord i “Den Danske Ordbog” starter med ’frihed’. ’Frihedsberøve’ er det første opslag. Herefter følger ord som ‘frihedsdag’, ‘frihedskæmper’ og ‘frihedsstraf’. Rækken afsluttes med ’frihedstrang’.

“At leve er ikke nok. Solskin, frihed og en lille blomst må man ha’.”

H.C. Andersens ”Sommerfuglen” fra 1860

HVAD VI TALER OM

NÅR VI TALER OM FRIHED

Fra religion til kærlighed, fra kunst til politik, fra jura til filosofi. Frihed som tilstand og ideal står helt centralt i menneskehedens historie og udvikling. Men hvad vil det sige at være fri?

Af Andreas Fugl Thøgersen

I det centrale København, i begyndelsen af Vesterbrogade, står Frihedsstøtten, en 20 meter høj obelisk, opført i bornholmsk sandsten. Det har den, ud over de par gange den er blevet skubbet lidt til på grund af istandsættelser, gjort i cirka 217 år. Om end den ved opførelsen fyldte mere i landskabet end i dag, hvor den synes at drukne noget i omgivelserne, klemt inde som den er mellem Hovedbanegården og Arne Jakobsens royale højhushotel, og dagligt forbigået af tusindvis af mennesker i bil, i bus, på cykel og til fods. Af hvilke et flertal i øvrigt næppe ænser inskriptionen på obeliskens side, forfattet af digteren Thomas Thaarup, om, at et retfærdigt styre giver sine borgere frihed, og at frihed fremelsker loyalitet og flid.

Frihedsstøtten blev indviet i 1797, den blev rejst af folket for at fejre ophævelsen af Stavnsbåndet i 1788, det vil sige ophævelsen af den forordning, der, op til det punkt, tvangsmæssigt havde bundet danske mænd og drenge til det gods, på hvis jord de boede.

Det var dengang. På sin vis er netop Royal Hotel og Hovedbanegården i dag nok tydeligere symboler på frihed for den moderne, forbipasserende dansker, end Frihedsstøtten er det. Luksushotellet, løsrevet fra hverdag og pligter, et mentalt helle, og de mange tog, de tunge jernbanespor, der fører væk og videre til Paris eller Odessa. Alene ordet: Banelegemet, det indeholder en blå længsel, en drøm om bevægelse og en forestilling om uafhængighed.

Hvad vi taler om, når vi taler om frihed er vanskeligt at definere, det eneste vi med sikkerhed kan sige er, at det er et ord ladet med værdi. Ordet betyder noget, det er vigtigt, men det er samtidig et ord med mange betydninger. Idéhistorikeren Hans-Jørgen Schanz, der er professor ved Aarhus Universitet, forfattede i 2012 en bog, netop med titlen "Frihed", udgivet af Aarhus Universitetsforlag som et bidrag til en serie kortere akademiske tekster, kaldet "Tænkepauser". Hans-Jørgen Schanz interviewes om frihedsbegrebet længere inde i herværende magasin. I sin bog skriver han blandt andet, at "der tilsyneladende ikke er nogen grænser for, hvad ordene fri og frihed kan betyde. Tænk på ytringsfrihed, frimærker, friskoler, frie oplysningsforbund, forsamlingsfrihed, frie købmænd, frisindede, Danmarks Frihedsråd, fribyttere, fri markedsøkonomi, frivillige, fri sex, frihandel, fri hash, 'Kvinder for frihed', 'Frihed, lighed og broderskab', 'Fri hastighed for frie mennesker', 'den frie verdens kamp mod terrorisme', fritgående høns og frikadeller!". I forlængelse heraf konstaterer han, at forestillingen om, at ordet frihed har en "entydig kernebetydning, er intet mindre end en illusion", og – mener han – en udbredt en. "Vi kan ikke udpege nogen fællesnævner … begreberne kan ikke koges rene for overflødig merbetydning, så vi står tilbage med frihedens rene skelet," siger Schanz.

DET BEDSTE GULD

Historisk set har kampen for frihed typisk været konkret. Den har oftest handlet om en løsrivelse fra tvang, en frigørelse fra konge, godsejer, imperialist eller plantageejer, og om at tilkæmpe sig retten til at bestemme over eget liv, helt fundamentalt. Frihedsbegrebet spillede en særlig rolle i oplysningstiden, den periode i europæisk åndshistorie, der strakte sig fra cirka 1690 til 1780, i hvilken der bredte sig en ny optimisme, en forestilling om at fornuften, det rationelle, viden-

PLUS OG MINUS
I filosofien tales typisk om negativ frihed og positiv frihed, det vil sige, at man både kan være fri for noget, og man kan have frihed til at gøre noget. Filosoffen og idéhistorikeren Isaiah Berlin har i sin tekst "To slags frihed" fra 1958 understreget denne forskel. Negativ frihed er et fravær af tvang, mens positiv frihed defineres som muligheden for at træffe egne valg.

skaben og udbredelsen af viden, kunne bryde traditionens og sædvanens snærende bånd, gøre op med autoriteterne, og endegyldigt sætte mennesket fri. En tid og et tankegods tæt forbundet med revolutionerne i Amerika og Frankrig i 1700-tallets slutning.

"Lev i frihed eller dø", lyder det officielle motto for den amerikanske delstat New Hampshire, og som det sig hør og bør i Amerika, kan de vældige ord læses på den nordøstlige stats nummerplader: "Live free or die", står der, ikke mere, intet mindre. Så kan man passende tænke over det på sin vanlige vej hen til kontoret eller på den årlige ferietur langs Atlanterhavskysten. Med eller uden sikkerhedsbælte i øvrigt, som man ønsker det, for så konkret tolkes frihedsretten på de kanter: Sele eller ej, valget er dit, ikke det offentliges. Mottoet har været officielt siden 1945, og ordene tilskrives John Stark, en fremtrædende general i den kontinentale armé, de 13 oprindelige koloniers hær, som under den amerikanske uafhængighedskrig fra 1775 til 1783 besejrede kolonimagten Storbritannien.

Ideen om frihed, det frie menneske, har således en fremtrædende plads i amerikansk politik, filosofi, jura, mytologi og selvforståelse. Det samme gør sig gældende i Frankrig, hvor frihedsidealet kom på dagsordenen under revolutionen i 1786, udtrykt bedst i den berømte erklæring om liberté, égalité et fraternité, om frihed, lighed og broderskab.

Frihed som begreb, som ideal, selve og hele spørgsmålet om, hvad det vil sige at være fri, og hvordan man bliver det, er dog indlysende ikke begrænset til det amerikanske eller franske, eller til en bestemt historisk periode. Det kunne hævdes, at det spørgsmål borer sig ind i kernen af den grundlæggende eksistens, og dermed er et grænseoverskridende spørgsmål, en søgen, som transcenderer alverdens kulturer, religioner og historiske perioder.

"Frihed er det bedste guld", som den svenske biskop Thomas Simonsson af Strängnäs udtrykte det i sin frihedssang, der kan dateres til 1400-tallet. Og "Frihed for Loke saavel som for Thor", skrev N.F.S. Grundtvig det i sin "Nordens Mythologi" fra 1832 som en hyldest til, hvad han opfattede som en kerneværdi i et pluralistisk samfund: Tolerancen.

Frihed kan opfattes og tolkes juridisk som det, at vi alle er lige for loven. Den kan være i spil i forhold til religion. Det at vi kan tro på, hvad vi vil, men samtidig i forholdet til en gud kan sættes →

"Alene ordet: Banelegemet, det indeholder en blå længsel, en drøm om bevægelse og en forestilling om uafhængighed."

"Det moderne menneske stræber efter at være frit dog uden nødvendigvis at være klar over, hvad frihed er, udover at det er en vældig drivkraft."

EN VEN I NØDEN
Frihed er en tilstand, konstateres det i "Ordbog over det danske sprog", i hvilken et menneske kan "handle, sige og tænke som det ønsker, uden hindringer eller begrænsning". Ordet kommer desuden af det middelnedertyske vriheit, der igen er afledt af det fællesgermanske adjektiv fri, som indgår i det nordiske frels og er beslægtet med ord som fred, frænde, frille og det tyske freund og det engelske friend, som begge betyder ven.

fri og/eller føle os bundne. Frihed kan være personlig – hvad er frihed, når det gælder køn, familie, seksualitet, kærlighed og arbejdsliv? Og den kan i forlængelse heraf ses filosofisk: Kan et menneske være frit? Og hvad indebærer det?

INTET AT MISTE

Frihedstanken er ofte paradoksal. Det forstod Martin Luther allerede i 1520, da han publicerede skriftet "Om den kristne Frihed". Han konstaterede, at "en kristen er en fri herre over alle ting og ikke underordnet nogen". Samtidig med at han lod forstå, at: "En kristen er en tjenende træl i alle ting og underordnet enhver. "I takt med at vi bevæger os tættere på vores egen tid, blev spørgsmålet om frihed i stigende grad personligt. Spørg bare Jean-Paul Sartre. Den franske filosof og forfatter beskæftigede sig også og i den grad med frihedsparadokset. Han satte med sin bog "Eksistentialisme er humanisme", der udkom i 1946, ord på sit absolutte og ateistiske frihedsbegreb. Han mener, at vi som mennesker skaber os selv igennem vores valg og handlinger, ingen gud eller natur forudbestemmer vores valg, og hvem, vi er – eller bliver. I den tolkning ligger, at vi er dømt til frihed, men i forlængelse heraf også til angst.

Det moderne menneske stræber efter at være frit dog uden nødvendigvis at være klar over, hvad frihed er, udover at det er en vældig drivkraft: Vi går i krig, rejser, elsker, uddanner os, lever og dør, ja, gør alt mellem himmel og jord, i håb om at komme friheden nærmere, eller fordi vi mener os i stand til at give den til andre. Vi ønsker at være uden lænker, fysiske såvel som mentale, men, og det er igen det paradoksale, vi definerer samtidig os selv, i forholdet til de andre, i kærlighed til et andet menneske, til familien, til fædrelandet eller til en gud. Som digteren John Donne sagde det i 1624: "Intet menneske er en ø".

FRIHED OG FLOSKLER

Frihedsbegrebet har naturligvis altid spejlet det omkringliggende samfund. Ideen om individets frihedsrettigheder, sådan som de er skrevet ned i alverdens grundlove og i FN's Menneskerettighedserklæring af 1948, dette med retten til at mene, tænke, tro og tale frit, er særligt forbundet med vestlige demokratier. I andre kulturer defineres frihed anderledes. Som idéhistoriker Hans-Jørgen Schanz siger det, kan det at være fri i ikke-vestlige lande i højere grad knytte sig til familien, til et "os", snarere end til den enkelte og et "jeg".

Et andet eksempel på, at frihedsbegrebet har udviklet sig, i takt med at samfundet har gjort det samme, ses i 1960'ernes studenterrevolter og ungdomsoprør, og siden hen i 1970'ernes hippiebevægelse. I disse kredse var friheden også et ideal, om end i en form der lå langt fra historiske opgør med trældom. For (de velstillede og vestlige) unge handlede det især om personlig frihed, om selvrealisering, om at fremprovokere nybrud i forhold til opfattelser af køn, kærlighed, seksualitet, familie og arbejdsliv. Det var vigtigt at være frigjort. Fra hvad? kunne man fristes til at spørge. Rune Lykkeberg, forfatter, debattør og dagbladet Politikens kulturredaktør, satte i forbindelse med en nylig udgivelse af en biografi om forfatteren Suzanne Brøgger ord på den tvivl, som den seksuelle revolution – i hvilken Suzanne Brøgger var med i de forreste geledder – på længere sigt førte med sig. "Man kan så spørge, om hele frigørelsesprojektet var en fiasko. Om erkendelsen er, at vi under ungdomsoprøret løb →

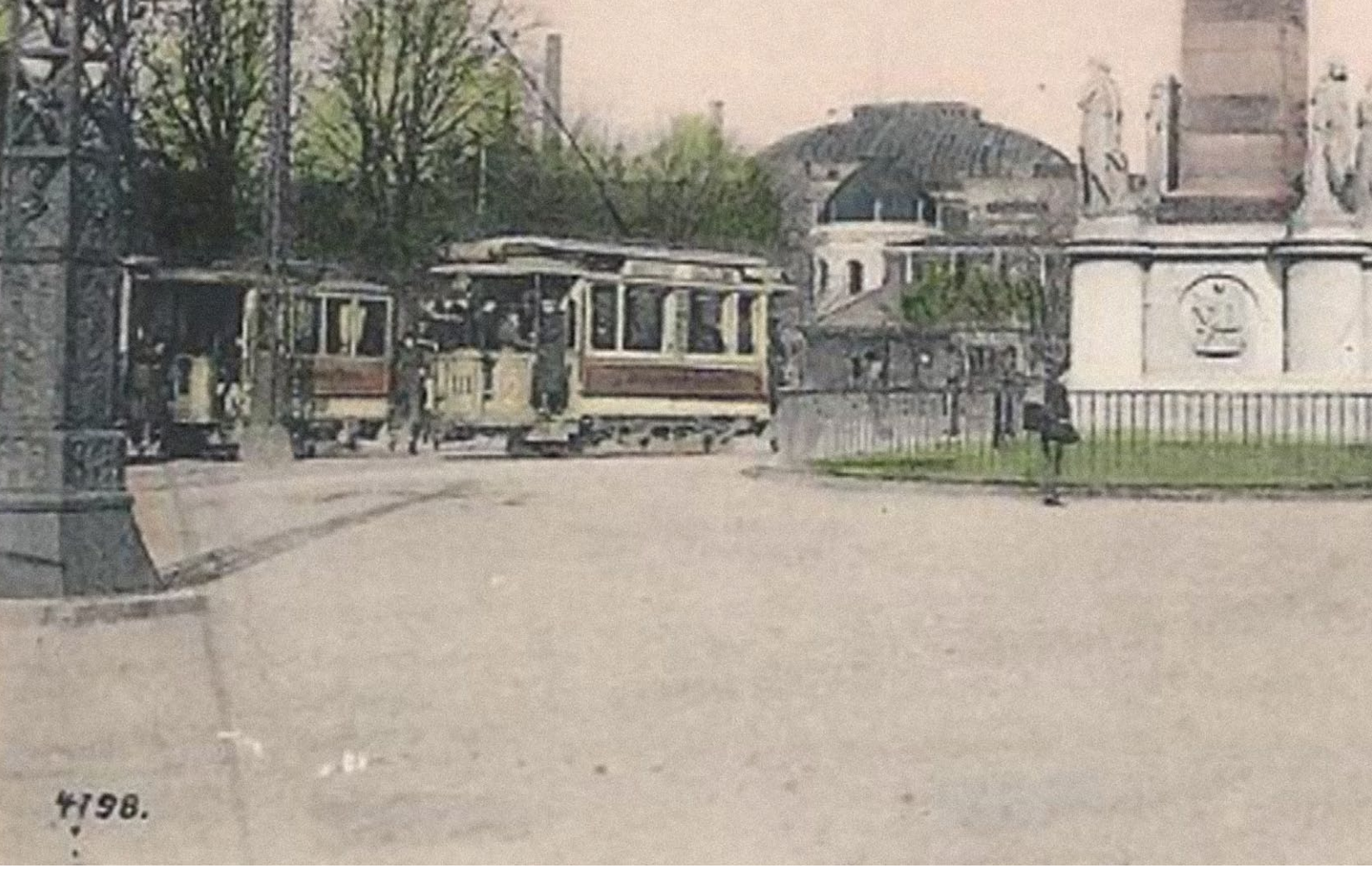

DET UKRÆNKELIGE
Danmarks Riges Grundlov oplyser om borgernes frihedsrettigheder i kapitel VIII. Her fremgår det blandt andet, at den personlige frihed, boligen og ejendomsretten er ukrænkelig. Ligesom det i kapitlets paragraf 77 slås fast, at: "Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde på ny indføres".

lykkelige ud af de faste forhold til det, vi troede skulle være frihed og lykke. Indtil vi ramte en mur af ensomhed, fortvivlelse og egoisme, som fik os til at løbe skrigende tilbage til de faste forhold," skrev han blandt andet i sin avis.

"Freedom's just another word / for nothing left to lose", som troubadouren Kris Kristofferson har udtrykt det i sangen "Me and Bobby McGee" fra 1969. Sangen handler om to dagdrivere, der rejser igennem USA for til sidst at skilles, da hun ønsker at slå sig ned og skabe en tilknytning til et sted, for på den måde at skabe betydning, at frigøre sig, mens han fastholder tanken om, at sand frihed ligger i bevægelsen, i det ubundne og uhæmmede.

En kritisk stemme kunne i forlængelse heraf indvende, at ordet frihed i vores ende af verden i dag primært benyttes som en floskel, et plusord, af marketingkonsulenter og politikere, men at vi i det moderne Danmark ofte glemmer, hvad frihed og ufrihed konkret kan være. Den kritik er blandt andet blevet fremført af juristen og debattøren Jacob Mchangama, som også folder sine tanker om det frie ud i et interview længere inde i dette magasin. Han fik i 2012 udgivet bogen "Fri os fra friheden" på forlaget Gyldendal, i hvilken han står på mål for et klassisk frihedsbegreb – at det enkelte menneske skal have ret til at tænke og handle frit, så længe det ikke skader andre. Han går til angreb på, hvad han mener er et overgreb på frisindet, der kommer fra både venstre og højre i dansk politik. Vi, det vil sige borgerne, druknes i overvågning, kontrol, regler, lovgivning og gode viljer, siger han.

Der står vi så. I dag. Spændt ud mellem frihed og ufrihed. Længslen har vi til fælles, tilsyneladende, med alle de andre. Friheden som begreb, håb og illusion svæver rundt mellem os, over os og i os. Den kan ikke endegyldigt destilleres, men højest, som Hans-Jørgen Schanz gør det, defineres bredt, for "frihed er", som han siger det, "mange gode ideer".

Og at vælge og vrage imellem dem, står os – i vores del af verden – p.t. frit for. ■

ANDREAS FUGL THØGERSEN er journalist og har været EU-reporter på Dagen og Information samt redaktør på Ud & Se. Har skrevet om USA i bøgerne "Amerikanske Tilstande" (2004) og "Amerika under huden" (2012) og om modstandsbevægelsen i "Modstandskampens børn" (2013). Desuden er han forfatter til en stribe biografier blandt andet: "Vi kan sove i flyvemaskinen" om og med Ulla Terkelsen (2011), "Simon Spies – solkongens liv og tid" (2012).

FRIHED FRA OG FRIHED TIL

Af Maj-Britt Boa og Christiane Gammeltoft-Hansen

Foto: Maj-Britt Boa

Friheden tager sig forskelligt ud, alt efter hvor man befinder sig. Vi har spurgt tre nogenlunde jævnaldrende mænd med tre forskellige liv om deres forhold til frihed, og hvad de forbinder med den. Det er blevet til samtaler om frihed fra systemet, frihed fra tosomheden og frihed fra arbejdet. Eller måske handler deres historier snarere om frihed til at være til, frihed til at vælge den anden, og frihed til at kaste trosserne og sætte sejl.

Frihed fra og frihed til: Daniel Eliassen

FREMTIDEN, DET ER I MORGEN

På en lille grøn plet i Bragesgade på Nørrebro, sidder tre venner og nyder en øl i hinandens selskab. En af dem er Daniel. Han er 36 år, er begavet, har humor og så er han hjemløs.

Kan der være en frihed i at træde ud af samfundet og leve parallelt med det? Daniel har søgt væk fra fortiden, fra systemet og nogle krav der ikke kan honoreres. Men han har også søgt en frihed til at være i nuet, til at være den han er, og til at leve hele året i et telt langt ude i skoven. Daniel lever af at sælge "Hus Forbi."

"Jeg har boet mange år på gaden og i skoven, rundt omkring. Jeg har været i Sverige og i Jugoslavien og hjem igen på gåben. Og jeg har også boet i lejlighed, 5 forskellige, men jeg kan ikke finde ud af det. Når jeg har boet i lejlighed er opvasken blevet højere og højere, lortet er vokset. Der har været chipsposer over det hele og ølflasker. Jeg kan ikke være i en lejlighed. Jeg skal bare være ude. Jeg kunne dårligt komme frem og tilbage i de 5 lejligheder, jeg har haft. Til sidst har jeg så taget min rygsæk, pakket det rene tøj (det jeg havde tilbage), og gået min vej, skredet. Det har føltes rart at komme ud igen og møde nye mennesker.

Denne gang har jeg boet 7 år på gaden. De to første år samlede jeg flasker, der fik jeg stadigvæk bistand. Det har jeg ikke fået i 5 år nu. I dag lever jeg af at sælge aviser, så jeg kan købe smøger, bajere og mad hver dag. Jeg kan klare mig for 150 kr. om dagen, og så er der oven i købet penge tilovers til at gå ned på et værtshus eller en restaurant i ny og næ og få noget ordentlig mad.

Der er mange gode ting ved at leve på gaden. Jeg har mødt mange mennesker og er rimeligt populær. Jeg kan bare sige: 'Hej hvordan går det, velkommen i min verden'. Og en gang imellem er der en, der kan finde på at give mig 100 kr. Så spørger jeg: 'Skal du ikke ha' en avis', men de siger bare: 'Nej det er til dig', så bliver jeg jo rigtig glad. Det er et højdepunkt for mig.

Jeg har haft mange kærester. Jeg har stadig kontakt til 5-6 stykker. Så ringer jeg og siger: 'Hva', skal jeg ikke lave mad'. Jeg laver mest dansk mad, stegt flæsk med persillesovs, men også wienerschnitzler der er panerede og det hele, med ansjoser – det kan jeg godt lide. Til gengæld for at lave mad, får jeg så lov at sove på deres sofa."

Daniel er født i Brøndby. Da han var 3 måneder gammel, blev han tvangsfjernet.

"Min mor var ude, og jeg lå hjemme i den store dobbeltseng og bare skreg og skreg. Det hørte naboerne. Så kom der en låsesmed og to betjente. Det var første gang, jeg blev fjernet. Jeg har været i plejefamilie, på institutioner og børnehjem indtil jeg blev 6-7 år, så røg jeg til Greve og boede med en plejefamilie der. De var de bedste, jeg nogensinde har haft, men de var desværre gamle, så jeg røg videre igen. Det har ikke været nemt. Jeg har gået på 6-7 forskellige skoler, skiftet og skiftet og skiftet … Da jeg var 17, blev jeg sendt på

"Jeg ved alt om, hvordan man overlever i naturen. Jeg kan spise hvad som helst, myrer, biller, græshopper, så længe jeg ved, det ikke er giftigt."

Roskilde Efterskole. Min plejefamilie på det tidspunkt var ligeglade og rimeligt kolde i røven. De skulle bare ikke have mig derhjemme. Så fik jeg kontakt med min rigtige mor og flyttede hjem til hende. Vi har været i kontakt lige siden. Og hende har jeg det rigtig godt med, selvom hun, undskyld udtrykket, er ved at stille træskoene. Hun er kun 54, men hun har også levet et hårdt liv. Da jeg blev født, var jeg både fuld og skæv. Hun sad på værtshus, da vandet røg, og så blev jeg født et par måneder for tidligt".

Hvad tænker han så om fremtiden?

"Ikke noget – jeg vil bare blive, hvor jeg er. Når korthuset vælter, så vælter det. Så ligger man der under kortene, og så kan I bare rende mig. Sådan har jeg det med kommunen, og det har jeg haft i mange år. Jeg har ikke modtaget nogen penge fra det offentlige i mange år.

Det skal lige siges, at en af mine plejefamilier sendte mig til Sverige. Der fik jeg jagttegn, og så røg jeg til Næstved som garderhusar og fodtusse. Så jeg ved alt om, hvordan man overlever i naturen. Jeg kan spise hvad som helst, myrer, biller, græshopper, så længe jeg ved, det ikke er giftigt.

Jeg tænker ikke over, hvad der skal ske om et år eller to. Jeg hader at lave aftaler ud i fremtiden. 'Vi ses om en måned', okay lad os nu se, om jeg har tid, når vi når dertil, i morgen fair nok, men ikke om tre dage, det er for langt ude i fremtiden. Jeg ved ikke, hvad der sker, og hvem jeg møder." ■

DANIEL ELIASSEN er 36 år, han er født i Brøndby, vokset op hos forskellige plejefamilier, næsten udlært kok. Har de sidste 7 år levet på gaden, hvor han sælger "Hus Forbi".

Frihed fra og frihed til: Thomas Gammeltoft-Hansen

OPRØR MOD BORGERLIGHEDEN

Du skal rejse ud, slå dragen ihjel, vinde prinsessen og det halve kongerige. Genfortalt som neoliberalt eventyr lyder denne klassiske fortælling sådan her: Du skal tage din uddannelse, få dit første job, finde en kæreste, stifte lån, få et barn og helst den første forfremmelse. Det skal du gøre på 10 år, mens du er mellem 25-35 år.

Thomas Gammeltoft-Hansen, forskningsleder på Institut for Menneskerettigheder, var godt på vej med både prinsessen og karrieren. Men eventyret fortalte intet om, hvad der skete bagefter. Og et oprør ulmede indefra.

"Spørgsmålene begyndte at melde sig. Hvem var jeg, og hvem ville jeg blive, hvis jeg fortsatte i samme spor? Var det liv, jeg levede ægte og intenst nok? Ville jeg min kone nok? Og ville jeg det liv som fulgte med, og som tegnede sig forude med hus og børn? Jeg oplevede det som det at stå i et eksistentielt skæringspunkt, hvor alt blev stillet op overfor hinanden i plusser og minusser, og vurderet i forhold til et skal – skal ikke.

Det endte med en skilsmisse. Hvis du konstant tager stilling til den anden, som det enten at skulle sige ja eller nej til den anden, bliver det til sidst til et nej. Man kan ikke blive ved med at italesætte en

så fundamental ting i sit liv i usikkerhedstermer. Dermed ikke sagt, at skilsmissen ikke var rigtig, og at det ikke endte med den rigtige beslutning. Men det at stå i valget skal – skal ikke i en lang periode, betød at valget på nogle måder traf sig selv.
Efter skilsmissen oplevede jeg en blanding af savn og frihed, hvor det var friheden, jeg udadtil reagerede på. Jeg kastede mig ud i singlelivet og søgte en rå intensitet. Det var et oprør mod alt det pæne og borgerlige. Og der var en lethed over det, en frihed til at bryde grænser og lege med identiteten. Det var ubundet og sjovt, men også depraverende og afdækkede en sårbarhed. For når jeg ikke kunne vælge en sød pige, og det liv vi havde sammen, tænkte jeg, at det måtte betyde, at jeg åbenbart ikke havde det i mig at være i et forhold og få et familieliv. Og hvad var det så for en fremtid, der ventede? Hvordan ville det være at leve alene og kun have korte, flygtige forhold? Skilsmissen udløste en trykkogerreaktion. Låget røg af og alt væltede ud. Det hele blev taget op til vurdering, og alt blev udfordret. Det var en eksistentielt kreativ og legende periode, men det var også en destruktiv periode. Kritikken havde forandringsmuligheder i sig, men der var også gode ting, jeg skyllede ud sammen med badevandet. I mit tilfælde blev kritikken for rå og unuanceret. Den savnede at blive bundet i en forpligtelse overfor et andet menneske".

Der er gået nogle år siden skilsmissen. Thomas er nu gift igen. Og er blevet far. Dengang handlede det blandt andet om, at han ikke ville have børn og være bundet i familielivet. Er han løbet tilbage til alt det, han flygtede fra?

"Sådan som det er gået, kan man nemt lave den analyse af skilsmissen, at det var en ung mands umodne reaktion, og at skilsmissen åbenbart var det, der skulle til for, at han blev voksen og lærte at forpligte sig. Men det er alt for forenklet. Vi ændrer os hele tiden. Tanken om den progressive lineære livshistorie er bizar. I begyndelsen søgte jeg i mit nye parforhold en bekræftelse på, at jeg havde truffet de rigtige valg dengang. Mit nye ægteskab skulle så at sige være meningen med, at jeg dengang var blevet skilt. Det er netop den progressive tanke. Men sådan hænger det jo ikke sammen. Det ene kan ikke forklares med det andet eller måles i forhold til det andet. Mit liv er periodisk. Det bliver brudt af og drejer sig ind i mellem i nye retninger, når jeg f.eks. møder en signifikant anden, som jeg har gjort med min nuværende kone. De valg, jeg har truffet, er som de er. Mit nye forhold skal ikke bære ansvaret for dem. ■

THOMAS GAMMELTOFT-HANSEN er 35 år. Forskningschef på Institut for Menneskerettigheder, ph.d. i jura, m.sc. (Oxon), cand. scient. pol, gift og far til Georg, der er 2 år.

Frihed fra og frihed til: Nicolai Juel Vædele

PÅ HAVET UDEN SLIPS

Det var en sommersøndag. De sad under de store bøgetræer i forældrenes have på fødegården. Troels Kløvedal havde inviteret sig selv. Der var noget Troels ville tale med Nicolai om. På et tidspunkt rakte Troels hånden ind over bordet, greb fat i Nicolai og sagde: Jeg vil blive glad, hvis du vil låne Nordkaperen.

At sejle er chefkonsulent Nicolai Juel Vædeles passion. Han har sejlet, siden han var barn, og har blandt andet været ejer af en gammel skærgårdskrydser og sejlet et gammelt færøsk træskib, der blev brugt som et skoleskib for udsatte unge. Men en akademisk uddannelse og en karriere som politisk rådgiver på højt niveau gjorde, at passionen i mange år blev fortrængt. I stedet levede han et liv, hvor det var tidligt op hver dag og binde slipset. Lige indtil han og Troels Kløvedal mødtes en sommersøndag. →

"Skibet er som en lille sardindåse, hvor man er sammen 24 timer i døgnet. Det er en øvelse i at være sammen på et meget lille sted."

NICOLAI JUEL VÆDELE er 43 år, chefkonsulent i it-projekthuset KOMBIT A/S, cand. scient. pol. og kaptajn. Har sejlet med Nordkaperen fire gange – første gang i 2010.

"For en sejler er den ultimative drøm Nordkaperen. Skibet er et ikon, og Troels har indfriet alle sejlerdrømme. Da Troels tilbød mig at låne Nordkaperen, havde jeg oplevet et stort brud i mit liv. Jeg var blevet skilt fra min kone, med hvem jeg har tre børn. Efter skilsmissen lovede jeg mig selv én ting: jeg ville ikke længere undertrykke min passion. Da Troels spurgte, behøvede jeg derfor ikke nogen betænkningstid.

Troels stillede kun nogle få betingelser. Jeg skulle invitere mine bedste venner og familie med ud at sejle. Jeg skulle hente båden på Østtimor på en bestemt dato og aflevere den igen et år senere i Thailand. Og endelig skulle jeg aflevere den nymalet. Det var det. Så jeg tog et lån i banken, skrev min opsigelse, fik orlov i stedet og tog af sted.

Det er ikke sådan, at jeg oplever mit arbejde og det at sejle, som at det ene er forbundet med ufrihed og det andet med frihed. Mit arbejde har økonomisk gjort det muligt for mig at leve selvstændigt og uafhængigt. Og jeg har været privilegeret. De gange jeg har sagt op eller bedt om orlov for at tage ud at sejle, har jeg haft chefer, der var åbne for, at jeg kunne vende tilbage til arbejdet, når jeg kom hjem igen. Men den ultimative frihed og lykken, det er at stå derude, hvor jeg har himlen over mig, og horisonten breder sig uendeligt ud foran mig. Det er her jeg oplever, at verden og livet er stort. Så stort at man slet ikke kan fatte det."

Nicolai Juel Vædeles første rejse med Nordkaperen blev et møde mellem en moderne frihedslængsel og den fundamentale frihed, hvor der bliver kæmpet for grundlæggende rettigheder.

"Da vi ankom til Østtimor, der er et af verdens yngste demokratier, blev vi modtaget af landets præsident, Ramos Horta. Østtimor har haft en forfærdelig historie med besættelse og borgerkrig, og Ramos Horta er på mange måder Sydøstasiens svar på Nelson Mandela. Det at møde Ramos Horta satte en refleksion i gang om frihed. Den frihed, der ikke handler om, hvordan jeg får fri fra arbejdet, så jeg kan komme ud og sejle, men den store frihed, der kæmper for rettigheder, vi i den vestlige verden tager for givet – demokrati, fred og uddannelse. Vores moderne frihedssøgen er forkælet og på mange måder forbundet med selvrealisering. Det var sundt på Østtimor at blive mindet om den grundlæggende betydning af friheden".

I forhold til den moderne frihedslængsel ligger det ligefor at spørge: Hvad med det, man bryder op fra – det ansvar man har hjemme? Og ikke mindst, hvad med børnene?

"Jeg har tit forbandet mig selv, at det er nødvendigt for mig at stå på et skibsdæk, slippe trosserne og tage væk i lang tid. Det har betydet store afsavn, og det har haft sine omkostninger – nogle gange har jeg tænkt: For store omkostninger. Tre ting er vigtige for mig. Det er at være sammen med mine børn. Det er friheden, når sejlene folder sig ud, og jeg er på vej til fremmede kyster. Og det er det at være en del af et forpligtende fællesskab. Det er svært at få de tre ting til at mødes. Men engang imellem sker det, som de gange hvor børnene har været med ude at sejle, og vi f.eks. ligger på fordækket om aftenen og ser op på Mælkevejen. Eller når jeg oplever det fællesskab, der kan opstå på Nordkaperen mellem voksne og mellem børn og voksne. Oplevelsen af at være tæt forbundne, og være sammen med mennesker, der er generøse ikke bare på et praktisk plan, men med deres væsen. Når man oplever det, så er det det hele værd. ■

Hvornår føler du dig allermest fri?
Jeg føler mig allermest fri, når jeg står på bovsprydet med blå himmel og hav hele horisonten rundt, fri til at fundere over livet.

FRIHEDENS GRÆNSE-LAND

Hvad blev der af grænsen mellem det offentlige og det private? Professor dr. phil. Hans-Jørgen Schanz har udgivet en filosofisk lommebog om frihed, der har solgt intet mindre end 34.000 eksemplarer. Debatmagasinet har mødt Hans-Jørgen Schanz til en snak om frihed, urørlighedszoner og begreber der skal sendes til rensning.

Af Jesper Svendsen

Foto: Maj-Britt Boa

vorfor er din bog om frihed blevet så populær?

"Folk er ikke så dumme, som man ofte fremstiller dem, og jeg tror, mange er trætte af alle de fjollede måder, ordet frihed anvendes på i dag. Der opstår en gang imellem et ønske om en vis klarhed. Nu er det ikke sådan, at jeg bare leger sprog-politibetjent, men når vi taler om moralske, juridiske, økonomiske eller eksistentielle områder, så er det altså ikke helt ligegyldigt, hvad vi mener med ordet frihed. Det nytter jo ikke noget, at man skal starte i fuldstændig tåge hver gang, man indleder en diskussion, fordi man antager noget forskelligt. Derfor har jeg taget ordet og sendt det til rensning."

Du har sagt, at friheden er blevet en besættelse for os. Hvad mener du med det?

"Der sker en bemærkelsesværdig udvikling med ordet frihed i 1990'erne, hvor neoliberalismen og dens ideer slår igennem og næsten sejrer. Efter Muren faldt, fik frihedsbegrebet en helt enorm opladning og et reelt indhold – altså frigørelse fra diktatur osv. Efterhånden begyndte ordet at selvstændiggøre sig, så det bare blev noget godt i sig selv, og så kom vi til at dyrke det som en fetich, hvilket rigtig mange gør i dag!"

Er friheden blevet en forbandelse?

"Det ved jeg ikke, men den bliver dyrket i et omfang, hvor den bliver overvurderet. Vi har i dag en masse friheder, men har vi ikke også nogle pligter? Jeg mener, frihed uden pligter er rendyrket narcissisme. Narcissismen vil gerne dyrke individualiteten, men individualiteten bliver jo fuldstændig tom, hvis den ikke står i kontrast til noget andet. Det sjove er, at alle vil være individuelle, men at alle er ens! Jo mere folk vil være individuelle, jo mere ens bliver de. I stedet for identitet florerer identifikation!"

Hvad er forskellen?

"Identitet er noget man faktisk er, og det kan man ikke sådan bare opfinde. Identifikation er, at man tror, at man har et eller andet kæmpe mål udenfor sig selv, og man hele tiden nærmer sig det. Altså man identificerer sig med et eller andet ideal, og så tror man, at man opnår frihed gennem det. Men det er helt illusorisk. Det er en form for hjernevask!

En af rødderne til den narcissisme, vi ser i dag, er en helt enorm eksistens-sikkerhed, som vi oplever i store dele af Vesten. Vi lever i dag komfortabelt uden de store bekymringer af social art og forstår frihed som retten til at leve et bekvemt liv. Man kan sige, at vi i høj grad er ved at udskifte frihed med komfort! Vi har for fanden aldrig haft det så godt, og nu er vi ved at falde i søvn! Misforstå mig ikke, jeg har intet imod bekvemmelighed, men det må bare ikke være det eneste. En gang imellem i mine sorte stunder, tænker jeg: Kun en katastrofe kan redde os ud af den dybe søvn, vi er havnet i!"

Du har talt om, at grænsen mellem det private og det offentlige skrider. Hvad mener du med det?

"Hele vores katalog af politiske frihedsrettigheder bygger på, at der er en klar adskillelse mellem det offentlige og det private. Den adskillelse ændrer sig ganske vist historisk, men i dag er den ved at nedbrydes på grund af narcissisme. Folk udleverer sig selv og plaprer løs om selv de mest private anliggender. Det K.E. Løgstrup kaldte urørlighedszoner, som alle mennesker har, og som man skal huske at respektere hos andre, dem skal man også huske at respektere hos sig selv! De urørlighedszoner er i dag ved at falde fuldstændig væk, og folk udleverer sig selv for at blive berømte i fem minutter. Men de er i virkeligheden marionetter i et nonsens-teater, hvor alle er eksemplarer og

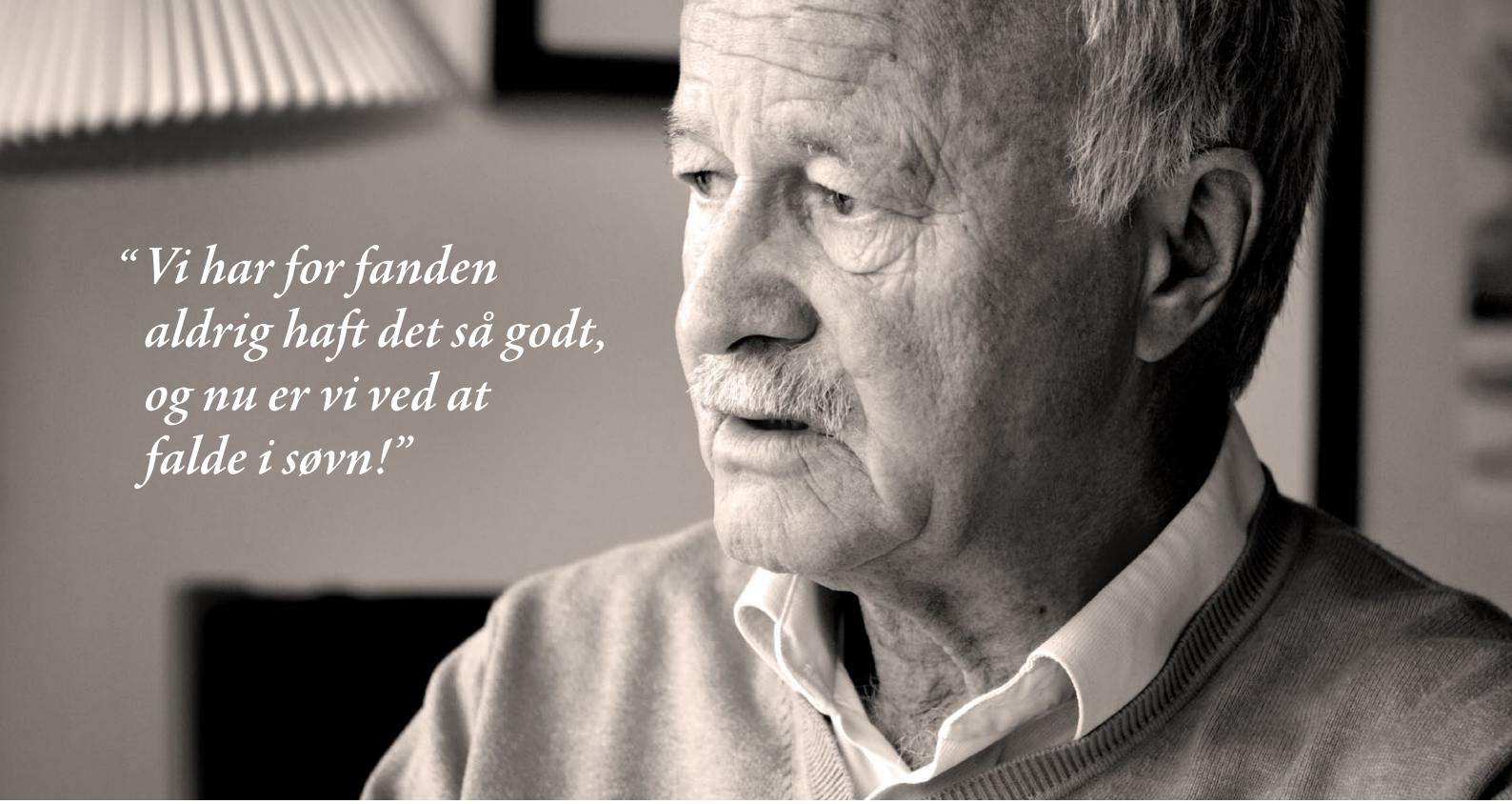

ingen er individer. Det er en total misforståelse. Hvis der ikke er noget, der er privat, er der ingen individualitet – mennesket har behov for at vokse i mørke, som Hannah Arendt, siger.

Jeg mener, vi stille og roligt er i gang med at nedbryde de gunstige vilkår, vi har for frihed – uden at vi ved det. For eksempel ved at nedbryde skellet mellem offentligt og privat. Ved at nedbryde det skel, har du hverken det ene eller det andet, men bare en gråzone, og det vil uden tvivl sætte sit præg på den måde, vi dannes som mennesker!"

Hvor vigtig er friheden for dig?

"For mig er friheden altafgørende. Jeg får det simpelthen kropsligt dårligt, når jeg oplever ufrihed i alle mulige betydninger af ordet. Når alt kommer til alt, så er den mest fundamentale frihed, der findes, bevægelsesfriheden. Den er forudsætningen for alle andre friheder. Alle! Det er jo også derfor, man smider folk i fængsel og isolerer dem. Jeg mener også, frihed er forudsætningen for menneskelig spontanitet. Derfor er den så vigtig. Når du har frihed, kan du bevæge dig, og så kan de fandeme ikke styre dig!

Som barn var jeg ofte syg. Jeg led af astma og var indlagt hele tiden, hvilket gav mig en stærk oplevelse af, hvad frihed betyder – nemlig det at kunne bevæge sig relativt ubesværet. Det sidder dybt i mig i dag."

Hvornår føler du dig mest fri?

"Det ved jeg sgu ikke, men jeg oplever en art frihed, når jeg kører rundt i min Range Rover og kan bevæge mig gennem landskabet og nyde, at det tager imod mig. Men ind imellem kan det også betyde ekstrem ufrihed, som når jeg for eksempel pludselig havner midt i en bilkø. Så er en Range Rover bestemt ikke nogen garanti for frihed!" ■

Hans-Jørgen Schanz, passioneret bilejer og idéhistorisk professor ved Aarhus Universitet. Schanz har studeret hos Jürgen Habermas i Frankfurt, Johannes Sløk i Århus og på Otto Suhr Instituttet i Berlin. Siden 1972 har han været ansat på Institut for Idéhistorie, fra 1992 som professor. Udgivelseslisten tæller en lang række bøger om filosofiske og idéhistoriske emner.

FRONT-KÆMPEREN OG ARV-TAGEREN

Af Christiane Gammeltoft-Hansen og Sørine Gotfredsen

Foto: Maj-Britt Boa og Polfoto

Kampen om kvindens frihed har fyldt meget i det moderne Danmark. Siden 1960'erne, hvor kvinderne for alvor begyndte at træde ud på arbejdsmarkedet, er det blevet den dominerende norm, at børn passes i dagsinstitution, mens mødrene skaber sig en karriere udenfor hjemmet. Kvindekampen har således sat sig dybe spor, men ikke alle ønsker at træde i dem. Den radikale politiker Lone Dybkjær og den hjemmegående filosof Eva Selsing ser vidt forskelligt på, hvad en kvindes frigørelse består af.

Frontkæmperen: Lone Dybkjær

"VI SKAL OPDRAGES TIL FÆLLESSKAB"

I Lone Dybkjærs barndomshjem var ligestilling ikke til diskussion. Det var noget, der var givet – dog med den tilføjelse, at hvis der alligevel var én, der trådte frem som den stærkeste, så var det moren. Lone bliver gift første gang i 1964. Også i hendes ægteskab var ligestilling en selvfølge. De var begge travle mennesker, med krævende jobs. Sammen fik de to piger.

"Første gang, jeg følte mig lykkelig, var, da jeg kom ud på arbejdsmarkedet. Her oplevede jeg, at der var noget, jeg kunne, noget jeg for alvor var god til. Og det havde betydning, det havde samfundsrelevans. Dertil kom, at jeg begyndte at tjene mine egne penge, det gav en selvstændighed og frihed".

Hvordan balancerede du din karriere med det at blive mor?

"Ønsket om at få børn meldte sig ikke først hos mig. Det meldte sig hos min mand. Det var ikke fordi, jeg ikke gerne ville have børn, men jeg var bange for at miste det, jeg havde oparbejdet i mit professionelle liv. Og jeg var bange for det livslange ansvar, det er at få børn.

Dengang syntes man ikke, at arbejde og moderskab var foreneligt, så da jeg efter en kort barsel vendte tilbage til mit arbejde, fik jeg at vide, at jeg ikke var en god mor.

Der er langt fra altid en sammenhæng mellem fornuft og følelser. På det fornuftsmæssige plan kunne jeg godt sige til mig selv, at det ikke havde noget på sig, men på det følelsesmæssige plan har jeg aldrig med overbevisning kunnet sige til mig selv, at jeg har gjort det godt nok. Jeg har altid været overbevist om, at der må være absolut ligestilling mellem kønnene. Og jeg har ikke på noget tidspunkt overvejet at forlade mit ønske om et selvstændigt arbejdsliv for i stedet at gå hjemme. Men skyldfølelsen er der. På mange måder synes jeg, at jeg har svigtet hele mit liv. Jeg er opdraget til, at man skulle gøre sit ypperste. Objektivt set tror jeg ikke, at jeg har gjort for lidt, men følelsen af, at jeg ikke har gjort nok, tror jeg aldrig vil slippe mig."

Du tilhører en generation, der har måttet kæmpe for ligestilling, og du har selv været aktiv i kampen. Hvor har du syntes, at det var vigtigst at sætte ind i forhold til at få ligestilling?

"Man har i mange år sagt, at ligestillingen kommer af sig selv, men det gør den ikke. Der skal være nogle strukturer i samfundet, der arbejder for det. Mændene lever i mønstre, hvor man skal performe. Det gør kvinder ikke i samme grad. Og det er da også alt andet lige nemmere at være nummer to end nummer et. Men det er vigtigt, at både kvinder og mænd søger toppen, hvis der skal være balance i et samfund. Jeg har især kæmpet for fælles forældremyndighed og for en barselsorlov, der stiller kønnene mere lige. Med den gældende barselsorlov er der for mange kvinder, der træder tilbage fra arbejdsmarkedet i en lang periode. Det gør mændene ikke. Ansvaret for børnene bliver på den måde skævt".

Hvordan synes du de nye generationer varetager den arv, som din generation har efterladt i forhold til kvindefrigørelse og ligestilling?

"Jeg synes, det er gået tilbage med ligestillingen. De kampe, der blev vundet af min generation, fastholdes ikke af den nye. Det er som om, det lukker sig om familierne. Man er optaget af sin egen familie i stedet for at være samfundsengageret. Man vil hellere gøre noget for sin egen familie end gøre noget for det fælles bedste. Der er mindre fællesskab og mere optagethed af ens egne små cirkler. Det var det, vi andre frigjorde os fra. Vi kæmpede for selvstændigheden og velfærdssamfundet. Nu er det blevet familieorienteret. Det vigtigste er, at det hænger sammen i familien. Vi er blevet borgerliggjorte.

Jeg havde en stærk mor. Så stærk at det var

"Man vil hellere gøre noget for sin egen familie end gøre noget for det fælles bedste."

svært at gå op imod hende. Jeg håber ikke, at mine døtre har haft det på samme måde med mig. Mine forældre var også optaget af samfundsudviklingen, men mine børn har måttet døje med, at jeg ville ændre på tingene, og herigennem blev kendt, og også at alle ikke nødvendigvis havde samme mening som deres mor. Det koster et eller andet sted. De er på den meget konkrete måde opdraget med ligestilling, demokrati, at andre har det dårligere end dem osv. Jeg tror, det er vigtigt, selvom det kan være hårdt. Hvis vi ikke lærer vores børn at vende blikket udad, risikerer vi, at den ghettoisering, der allerede er udbredt nu, forværres. At vi i endnu højere grad samler os med dem, der ligner os selv, og som vi deler interesser med.

Det er godt, at man koncentrerer sig mere om børnene i dag, end vi gjorde. Vi havde for lidt tid til børnene, fordi vi skulle kæmpe. Det er godt, at forældrene giver sig mere tid til deres børn, end vi gjorde. Men samtidig er det vigtigt at opdrage til et større fællesskab.

Derfor er det også bekymrende, når forældre sætter deres børn på privatskoler eller ikke vil sende dem i daginstitution. I daginstitutionerne og i folkeskolen møder vores børn andre typer end dem selv. Her lærer de at indgå i det brede fællesskab. Det gør de ikke ret mange andre steder".

Hvordan oplever du nutidens kvindebillede?

"Der har sneget sig en perfektionisme ind. Det hele skal være fint, rent og speltagtigt. Kvinder skal kunne det hele. De skal være smukke, have perfekte hjem, være succesfulde og oveni det være supermødre og skønne elskerinder. Kvinder får således indirekte stadig at vide, at de er dårlige mødre, hvis de ikke overgiver sig helt til moderskabet og ansvaret for hjemmet. Jeg har levet med en skyldfølelse. Det er der mange kvinder, der også gør i dag. På den måde har det ikke rykket sig spor. Den dårlige samvittighed er der stadig. Og det er en kvindeting. Generelt har mændene det ikke på samme måde. Der er således stadig nogle fastlåste kønsrollemønstre, der skal gøres op med." ■

LONE DYBKJÆR er civilingeniør og forhenværende folketingsmedlem for det Radikale Venstre. Hun var Miljøminister fra 1988-1990, og medlem af Europa-Parlamentet fra 1994-2004, her bl.a. medlem af kvindeudvalget, miljøudvalget og forfatningsudvalget. Hun har haft flere ordførerskaber for det Radikale Venstre, bl.a. var hun ligestillingsordfører fra 2005-2011.

Arvtageren: Eva Selsing

"DET ER OS HJEMMEGÅENDE KVINDER, DER STÅR FOR FRIGØRELSEN"

Eva Selsing er opvokset i et hjem med en stærk tro på, at børn bør have deres mor gående hjemme hele dagen, mens de er små. Hendes egen mor gik hjemme, da Eva Selsing var lille, og for hende og hendes mand er det udtryk for en helt naturlig arbejdsdeling, at Eva i disse år hver dag passer de to børn. Ligestilling og frigørelse handler for Eva Selsing først og fremmest om retten til at bestemme selv i kampen mod ideologisk ensretning.

"Den personlige frihed hænger for mig sammen med, at man formår at sætte mål for sig selv. Mulighederne åbner sig for dem, der viser verden, at han eller hun er villig til at stræbe og arbejde og også lide afsavn og udsætte behov."

Men så må jeg jo spørge, om du føler dig fri nu som hjemmegående? Får du sat de mål, du vil og udrettet det, du ønsker?

"Ja, for mit primære fokus, mens ungerne er små, er jo at give dem en så tryg og glad barndom som muligt. Det tror jeg er med til at give dem en substantiel ballast af kærlighed, nærvær og ro, som jeg håber, at de kan bruge resten af livet. Jeg har en fuldstændig klar følelse i maven af, at det er det eneste rigtige for vores børn og min familie, og på den måde føler jeg, at jeg får det ud af livet, som jeg havde håbet på lige nu. Men jeg vil også mange andre ting i livet. Jeg vil skrive bøger, og jeg brænder for samfundsdebatten, men jeg har ikke travlt. Mine unger bliver ikke ved med at være små."

Du har sikkert før hørt det synspunkt, at du er én af dem, der forråder den frihed, feminismen har sikret kvinderne. Hvad siger du til det?

"Jeg siger, at kvindekampen i dag i virkeligheden handler om, at alle kvinder bør gøre det samme. At den vil ensrette meget mere, end den vil frigøre. Men man skal huske, at der er forskellige former for kvindekamp. Den første bølge fra sidst i 1800-tallet og frem over århundredskiftet, der handlede om emancipation og retslig og politisk ligestilling mellem kønnene, blev kæmpet af kvinder, som jeg virkelig skylder noget. Men så er det gået galt herefter og frem til den radikale universitetsfeminisme, hvor projektet er, at vi skal leve de samme liv og have de samme præferencer. Det handler om social kirurgi på mænds og kvinders følelsesliv, og det er ekstremt usympatisk. Jeg vil ikke som kvinde være instrument for kvindekampens præmis, mine livsvalg skal ikke retfærdiggøres i forhold til en bestemt feministisk samfundsorden."

Men er du ikke med til at støtte tanken om, at kvinder skal underlægges bestemte normer ved at gå hjemme?

"Jamen, kvinder er da i dén grad bundet af normer, som det er nu. De er bundet af normen om, at alle børn skal i tvangsopbevaring i larmende institutioner, så mor kan komme ud og realisere sig selv og opdatere hjemmesider i Slagelse Kommune. Det forløjede ved hele den feministiske præmis i dag er, at den skulle handle om frigørelse. Det er os hjemmegående kvinder, der står for frigørelsen i kampen mod den stærke ideologiske norm, der bliver sanktioneret med fordømmelse

"Kvinder er i dén grad bundet af normer, som det er nu. De er bundet af normen om, at alle børn skal i tvangsopbevaring i larmende institutioner, så mor kan komme ud og realisere sig selv."

og forargelse. Mange kvinder sætter deres børn til opbevaring uden at reflektere over det, og der er jo nærmest ikke tale om et frit valg i dag. I hvert fald skal man, hvis man sætter sig udenfor den dominerende norm, være virkelig klar i sine argumenter, når man for eksempel bliver mødt af den der med, at man bare er samfundsmæssigt spild, som Helle Thorning-Schmidt kaldte os hjemmegående for et par år siden. Jeg forstår godt frygten for at miste noget, hvis man er en kvinde, der henter en stor del af sin identitet i et højprofileret karrierejob, men jeg accepterer det ikke som et legitimt argument for, at samfundet skal indrettes for at tilgodese karrierefamilien. Ingen tvinger folk til at få børn."

Tror du, at vi bevæger os i en retning af decideret modreaktion i forhold til de klassiske feministiske idealer. Vil der opstå en anderledes idé om, hvad en frigjort kvinde er?

"Der er tendenser, der peger i retning af en anden balance. Vi er flere og flere hjemmegående, der har en stemme i den offentlige debat, og det breder sig sågar også på venstrefløjen, hvor der er opstået noget, der hedder livmoderfeminisme, hvor man går ind for, at ungerne skal passes hjemme. I forhold til andre lande er Danmark ekstrem, hvad mængden af institutionsbørn angår, og jeg tror, at vi vil begynde at se mere på, hvad andre lande gør. Flere familier vil begynde at presse på for mere frit at kunne planlægge deres familieliv. Sagen er nemlig også, at man bliver bedre til at fokusere på sine livsmål, når man har stiftet familie, og forholde sig til, hvad der er realistisk og muligt. Der er noget beroligende ved, at man er færdig med at flyve fra øst til vest. Jeg havde førhen svært ved at falde på plads i mit eget liv."

Og for lige at stramme den her til sidst, må jeg jo spørge, om du ligefrem opfatter det som en kvindes pligt at gå hjemme og passe sine børn?

"Nej, men jeg tror, at langt de fleste børn kan profitere af det, og jeg tror også, at mange kvinder ville vælge at gå hjemme, hvis de følte, at de havde friheden til det. Jeg tror, at det kommer helt indefra. Det er ren urkraft." ■

Hvornår føler du dig mest fri?

Jeg føler mig mest fri, når jeg har arbejdet hårdt for noget, og kan se, at spændende døre åbnes for mig. Det, og så når jeg tager årets første dukkert i Kattegat.

EVA SELSING er 32 år og uddannet cand. mag. i filosofi. Hun er en flittig debattør og fungerer som kommentator i Berlingske, hvor hun er del af det karske panel "Groft sagt". Hun er også foredragsholder og tilhører den borgerligt liberale fløj og har blandt andet gjort sig bemærket gennem en kamp mod de såkaldte røde lejesvende i DR. Eva Selsing er opvokset i et hjem, hvor hendes egen mor gik hjemme, og hun tror på værdien af at værne om familiens kerne. Derfor er det planen, at når hun og hendes mand, Rune Selsing, der også er borgerlig debattør, og de to sønner forlader lejligheden i Charlottenlund og flytter til et større hjem, skal hendes mor flytte ind og bo sammen med dem.

FRIHEDEN HITTER!

Af Lars Erik Frank

Friheden har det med at dukke op på hitlisterne. Her er tre eksempler fra pophistorien.

Wham : Freedom, 1984

Det er ikke kun klassikeren "Last Christmas", der gjorde den britiske popduo Wham til en af 1980'ernes største succeser. Da singlen "Freedom" udkom, røg den direkte ind på førstepladsen på Englands top 10 og solgte halvanden million eksemplarer. Teksten handler om den besværlige kærlighed. Den elskede, der synges til, vil hellere fjolle rundt, og den form for frihed vil den forsmåede ikke have noget med at gøre. Lige indtil han tilgiver hende. Igen.

George Michael : Freedom, 1990

George Michael har været på top 10 to gange med en sang med titlen "Freedom". Først som sanger i Wham. Og i 1989 som soloartist, hvor han nåede op på andenpladsen på den engelske hitliste. Sangen markerede, at Michael da var kommet fri af sin tid som teenageidol i Wham, men også, at han ønskede at blive fri af sin kontrakt med pladeselskabet Sony. Nogle år senere endte den tvist i retten. Nogen ser også "Freedom", som Michaels subtile måde at offentliggøre sin homoseksualitet på.

Clancy Eccles : Freedom, 1962

Den jamaicanske musiker Clancy Eccles (1940-2006) er en af pionererne i reggaegenren. Singlen "Freedom" fra 1961 er ikke alene musikalsk banebrydende, men indvarsler også det politiske og sociale engagement, som dele af reggaekulturen senere skulle blive kendt for. Sangen tager ideen om, at Jamaica kunne blive en del af Afrika op – en utopi som den religiøse rastafaribevægelse dyrkede.

Alle numrene kan findes og høres på Youtube.com

FRIHED PÅ SKRIFT

Friheden er et tilbagevendende tema i litteraturen. Her er tre eksempler på romaner, hvor den spiller en central rolle for handlingen.

Greven af Monte-Cristo af Alexandre Dumas, 1844

Den unge Edmond Dantès udsættes for et komplot og havner som ganske uskyldig i fængsel på øen If. Efter 14 års indespærring genvinder han på snedig vis friheden og bliver af en medfange ledt til en skat på øen Monte-Cristo. Som den stenrige Greven af Monte-Cristo opsøger Dantès sine gamle bekendte for at få hævn og bliver til manden, der på én og samme tid fremstår som frihedens sejrherre og hævntørstens slave. /SG

Stormland af Hallgrimur Helgason, 2008

Efter 10 år i Tyskland vender Bøddi desillusioneret hjem til en islandsk provinsby, hvor han bor i kælderen hos sin mor. Han foragter den moderne civilisation og dens overfladiske popkultur. Fra kælderen, hvor han langsomt forsumper, skriver han hadefulde indlæg om verden, mens han desperat holder fast i de højtyske kulturdyder. Han ender på ryggen af en hest ridende ind mod Reykjaviks TV-station for at proklamere revolution for åben skærm.
Bøddi er en slags antihelt. Han er både fanget i sit eget snævre og destruktive jeg og samtidig båret af en længsel efter frihed fra det uskønne og fordærvede. Sproget er smukt og vildt, og bogens sorte humor går magisk i spænd med den bagvedliggende alvor. Det er frihed, når den er mest nordisk. /MB

Fru Marie Grubbe af J.P. Jacobsen, 1876

En roman om at følge sin natur. Adelsfruen Marie Grubbe er gift tre gange, første gang med kongens uægte søn Frederik Gyldenløve. Fra adelslivets top ender hun i fattigdom på Lolland med sin sidste mand Søren, der passer færgefarten over Grønsund. Marie Grubbe trodser tidens normer og følger konsekvent sine følelser og instinkter. Hun vælger anseelsen og den økonomiske sikkerhed fra og opnår en frihed, der var uhørt på den tid, specielt for kvinder.
J.P. Jacobsens roman er en del af "det moderne gennembrud". Hans sanselige sprog med det tætte psykologiske portræt af Marie Grubbe er intens læsning, og bogen hører til blandt de danske klassikere. /MB

FRIHEDEN ER OVER-VURDERET

Vi lever i en oprørskultur, hvor friheden er det eneste ideal, der ikke bliver udfordret, mener musikeren og digteren Kristian Leth. Mød ham i en samtale om at være fri og bundet og om friheden som mani.

Af Sørine Gotfredsen

Foto: Maj-Britt Boa

"Absolut frihed er meningsløs, ligesom absolut afstand er meningsløs. Og ingen er i sidste ende interesseret i absolut frihed." Ordene stammer fra Kristian Leth. Som digter, musiker og journalist ønsker han at berøre mysteriet ved at være menneske, og tanken om frihed er uomgængelig for den, der på den måde forsøger at beskrive menneskelivet. Den 34-årige Kristian Leth spænder vidt. Hans virke rækker lige fra musik til tv-serierne "Rita" og "Dicte", til musikproducer, poesi og journalistik.

Han er en mand på evig jagt efter indsigt, og for Danmarks Radio lavede han sidste år den omtalte programserie "Jagten på den kristne kulturarv". Netop denne – den kristne kulturarv – har i denne del af verden været med til at påvirke synet på frihed og bundethed. Og dermed også Kristian Leths forhold til det. Udgangspunktet for ham i denne samtale er, at stræben efter friheden i vores kultur er blevet til en overdreven mani.

"I dag er det jo sådan, at det er godt bare at gøre oprør mod alt, der binder. Det er blevet kutyme, men vi overdyrker begrebet frihed, idet vi langt hen ad vejen har aflyst alle de andre absolutte værdier. Tro og religion, selvfølgelig, nationen, familien, ære, loyalitet og trofasthed.

Hele oprørskulturen – der efter min mening er en integreret del af protestantismen – har ført til et slags evindeligt oprør, der har overlevet sine rødder og har vendt sig mod sig selv. Men friheden er jo målet med oprøret, så friheden som ideal er det eneste, der ikke bliver udfordret. Den ses bare som god, mens sagen jo er, at der er så meget, der er lige så vigtigt eller vigtigere end frihed. Samtidig som frihed er vigtig, er det grundlæggende vigtigt at være bundet. Det er ikke enten-eller, men både-og.

I forhold til mit arbejde forsøger jeg altid at komme et nyt sted hen og blive mere fri af refleksionen, men det ændrer ikke ved, at jeg er bundet af den meget ansvarsfulde opgave, som det er aldrig at aflevere noget dårligt."

Men bundethed ses jo ikke i dag som et plusord. Hvad er det, vi længes efter, når vi så entydigt dyrker friheden, og gerne vil se os selv som dem, der når som helst kan rejse jorden rundt, hvis vi vil?

"Det er et stort spørgsmål, og jeg tror, det har at gøre med den helt grundlæggende fremmedgjorthed i eksistensen. Vi er blevet flyttet radikalt væk fra vores udgangspunkt som præhistoriske jæger-samler væsener og har mistet en helhedsfornemmelse af det at være menneske. Vi har mistet den grundlæggende holistiske sammenhæng mellem vores omverden, os selv og den verdens betydning i vores liv. Når vi nu til gengæld lever i en verden, hvor intet omkring os længere anses for at være helligt – ikke engang den organiserede religion, der i de sidste 3000 års har varetaget den betydning – er der ikke noget at være ærbødig overfor. Det eneste, der er tilbage, er frihedsfølelsen, og den gøres i sig selv til det største, man kan forestille sig. Samtidig er tingene blevet opdelt. Kirken er blevet gjort til det, der skal tage sig af det åndelige, mens videnskaben tager sig af det materielle. Lige nu er vi så dér, hvor både Gud og kirke er blevet trængt så meget tilbage, at mange vel mener, at det eneste, der findes, faktisk er den materielle verden. Og så forsøger vi gennem

”Jeg vil hellere bruge den frihed, vi har, til at søge noget andet, og jeg prøver hele tiden at opsøge mysteriet, det usagte og det utilnærmelige.”

Hvornår føler du dig mest fri?
Det er meget simpelt at svare på. Jeg er mest fri, når jeg er sammen med min kone.

frihedsdyrkelsen at finde frem til noget, der trods alt kan give mening i den form for verden.

Så vi gør frihedstrangen til selve det ophøjede livsindhold?

"Ja. Men for mig er frihed overvurderet i vores kultur. For mig personligt er det ikke noget, jeg søger eller tænker meget over. Hvortil jeg selvfølgelig lige skal indskyde, at jeg her taler ud fra den virkelighed, at vi her i landet er grundlæggende frie, takket være historisk kamp og lovgivning. Men at tale om, at vi skal være endnu mere frie, og at det skal være målet for alt – det synes jeg er skammeligt. Jeg vil hellere bruge den frihed, vi har, til at søge noget andet, og jeg prøver hele tiden at opsøge mysteriet, det usagte og det utilnærmelige. For mig at se er det dunkle og det uforståelige vigtigt at insistere på i vores rationelle samfund. Vi opdrages gennem folkeskolen og medierne til at tro, at ting ikke har mening, før en mening kan forklares. Jeg søger det uforståelige, som i virkeligheden er det allermest meningsfulde for os. Ligesom alle de magiske momenter vi har haft som børn, der sjovt nok er færre nu, hvor vi er voksne og logiske i hovedet. Vi befinder os i en svær periode, hvor trangen til at forklare alt gør, at vi ser ritualer og overlevering og svære læresætninger som endnu noget, vi skal gøre os fri af. Vi skal af med alt det ulogiske bavl. Vi er simpelthen trænet til at stille spørgsmålstegn ved alt."

Vi er i en periode, siger du. Mener du dermed, at vi bevæger os mod et andet syn på frihed?

"Ja, det tror jeg helt sikkert. Jeg kan ikke se anden udvej, men jeg tror, at det blandt andet kræver, at den danske protestantisme bliver omformuleret, hvis den skal spille en afgørende rolle. Den har bragt os en forrygende smuk og dyb etisk diskurs i forhold til det at være menneske, men den udvikling har samtidig været en gennem-intellektualisering af trosbegrebet. Med meget lidt plads til de oplevelser, der ikke er forklarlige eller pæne eller logiske. Det er meget svært at se det mystiske i kirken i dag, og derved argumentet for andet end rationel frigørelse. Der er en grund til, at vi lever i ateismens højborg, for den ateistiske overbevisning udgør jo det nyeste kapitel i den frigørelse, der tager sit udgangspunkt i det protestantiske opgør med alle udefrakommende hierarkier. I den forstand at mennesket ikke skal være underlagt noget, men finde svaret selv."

Man kunne hertil hævde, at grundtanken i protestantismen dog er, at mennesket skal være underlagt noget, nemlig Gud.
Protestantismens fader, Martin Luther, opererer som noget helt centralt med både frihed og bundethed. Han understreger den frihed, et menneske opnår ved at kunne kalde sig kristen blot gennem tro og ikke som underlagt nogen verdslig instans. Mens han på den anden side fastholder den bundethed, der består gennem buddet om at adlyde Gud og elske næsten, hvorved man samtidig er underlagt enhver. Og når Kristian Leth sidste år i DR-regi kastede sig ud i jagten på den kristne kulturarv, var det da også for at beskrive, hvordan vi i dette protestantiske land alle er underlagt noget, vi ikke kan vælge fra.

"Jeg ville gerne vise, at tro overhovedet ikke er et tilvalg. Tro er baseret på oplevelse. Vi er formet af kristendommen og er på alle planer kulturkristne. Jeg tror på, at en spirituel ramme er afgørende i livet – med den frihed altså, at det guddommelige kan have mange forskellige former – og jeg mener, at det er utrolig vigtigt at forholde sig til det, der ikke er os selv. For gør vi ikke det, er vi grundlæggende halve, da de transcendente oplevelser jo bliver ved med at være en del af vores liv."

Mennesker bliver ved med at længes efter at mærke et eller andet, der er ophøjet, og så giver de sig for eksempel til at tatovere sig over hele kroppen?

"Jeg tror, mennesker længes efter ekstreme oplevelser, fordi vi mærker fraværet af rituelle overgange og punkter i vores liv. Før- og efter momenter. De der oplevelser, der gør hele forskellen, uden at vi kan forklare hvorfor. Og som historisk set altid har været en del af kulturen. Men som også er heftige, besværlige og krævende →

momenter, uden nogen klar logik, men med en religiøs eller spirituel betydning. Og som derfor er noget vi har søgt at komme væk fra, at få aflivet. Denne længsel efter en – uforklarlig – mening og ramme kan være svær at formulere i et liv, der ikke vægter noget så dunkelt og ulogisk. Og derfor bliver vi i denne frihedsepoke enormt bundet, for frihedstrangen er i sig selv noget af det mest bindende, der overhovedet findes. Vi ser det bare ikke. Vi skal finde frem til den rigtige måde at være bundet på, og noget af det, jeg tænker mest over, er da også, hvordan jeg giver mine unger en ramme at leve i. Det kræver, at min kone og jeg er meget konsistente i vores opfattelse af, hvad der er vigtigt for at være menneske."

Hvilke råd ville du give til et menneske, der kom til dig og sagde, at han savner at føle sig bundet af noget, der er vigtigt?

"Jeg ville spørge dette menneske – hvad har du gjort med familien? Har du venner? Har du noget omkring dig? Det er her vi alle sammen er bundet, men vi skal være opmærksomme på det. Eksempelvis oplever jeg nogle gange, at folk siger, at de gerne vil have børn, men venter, for de skal lige opleve fem år til, hvor de kan være frie og gøre, hvad de vil. Altså hvor familien og dens krav bliver sat direkte overfor frihed og uafhængighed som noget, der ikke kan eksistere sammen. Eller hvis nogen afskriver et familiemedlem, fordi de føler forholdet som bindende, og ikke orker det mere. I en konstant frigørelse fra disse nære, bindende forhold, er der en chance for, at man flyder gennem verden uden at stikke benene ned. Og det er ikke frihed. Det er rodløshed. Alt, der betyder noget, har konsekvenser og kræver at man binder sig til det. Og derigennem kommer en anden, dybere, frihed i det bundne. Jeg fik mit første barn, da jeg var 23 år gammel, og der stod jeg overfor netop det regnestykke. Skulle jeg virkelig miste min frihed allerede nu? Men da oplevede jeg, at jo mere jeg lukkede døre, desto friere blev jeg. Før da rodede jeg rundt som en bøje på et mørkt hav. Jeg havde alle mulige ambitioner, men kunne ikke handle. Frihed er også at opleve, at man er i stand til at handle." ■

KRISTIAN LETH er født i 1980 som søn af skuespiller Hanne Uldal og digter, filminstruktør og glødende cykelfan Jørgen Leth. Kristian Leth er uddannet på Forfatterskolen og har siden favnet det meste. Han skriver digte, laver musik til blandt andet tv-serier, producerer musik for andre, er forsanger i bandet The William Blakes og har på Radio24syv og DR fungeret som journalist. Kristian Leth holder på sin vis meget af at gå i kirke, men de mange hvidkalkede rum minder ham om et hospital, og hvis præsten ikke har noget vigtigt på hjerte, vil han hellere læse Skriften selv. I august sidste år flyttede Kristian Leth med kone og tre børn til New York for at arbejde derfra og opleve verden.

KØBENHAVN

Af Tom Kristensen
Foto: Sille Arendt

Du glød af morgen, du glimt af måge,
vel mødt ved Dronning Louises bro,
med cyklekimen, en lyd som tåge,
og morgenskæret i kvinders sko.
Et blankt refleks har forsølvet vrimlen,
og smilet lyner langt ind i himlen.
Imellem skyer og hav i hvil
fandt København dette første smil.

Du milde due, flyv ned fra taget
med vingebask og med bratte slag,
som lattersalver i færdselsjaget
som lediggang i en arbejdsdag.
For travle kvinder bag blanke ruder
skal du da være en blå bebuder
om kurrelyd og metallisk glans,
om hunners dårskab og hanners dans.

Du elmetræ ved den hede flise,
bred skyggen ud mod en fortovsrand!
En skærm af blade, en grøn markise
med kølig mildhed mod solens brand.
Lad folk parkere med bil i løvet
på Kongens Nytorv, og bortvift støvet,
og mind med suset af store træer
vor bys trafik om et større vejr!

Du solnedgang, når din kugle tynger
det fjerne tag som en pude krum,
og gadelarmen en tonart synger,
som åbned aftnen for større rum,
da væk de vestlige husfacader
med himmelskæret i vinduesrader,
som blanke blik under løftet bryn,
og lær dem længsler og større syn!

Du skumringsbrus, som i løvet flygter,
du længselsånde i Tivoli,
far varsomt frem mod kulørte lygter,
og sluk ej glæden, som nu har fri!
Imellem løvet violer blåne,
en aftenhimmel omkring en måne,
et rådhusur, som har tiden tændt.
Nu lyser byen mod glæden vendt.

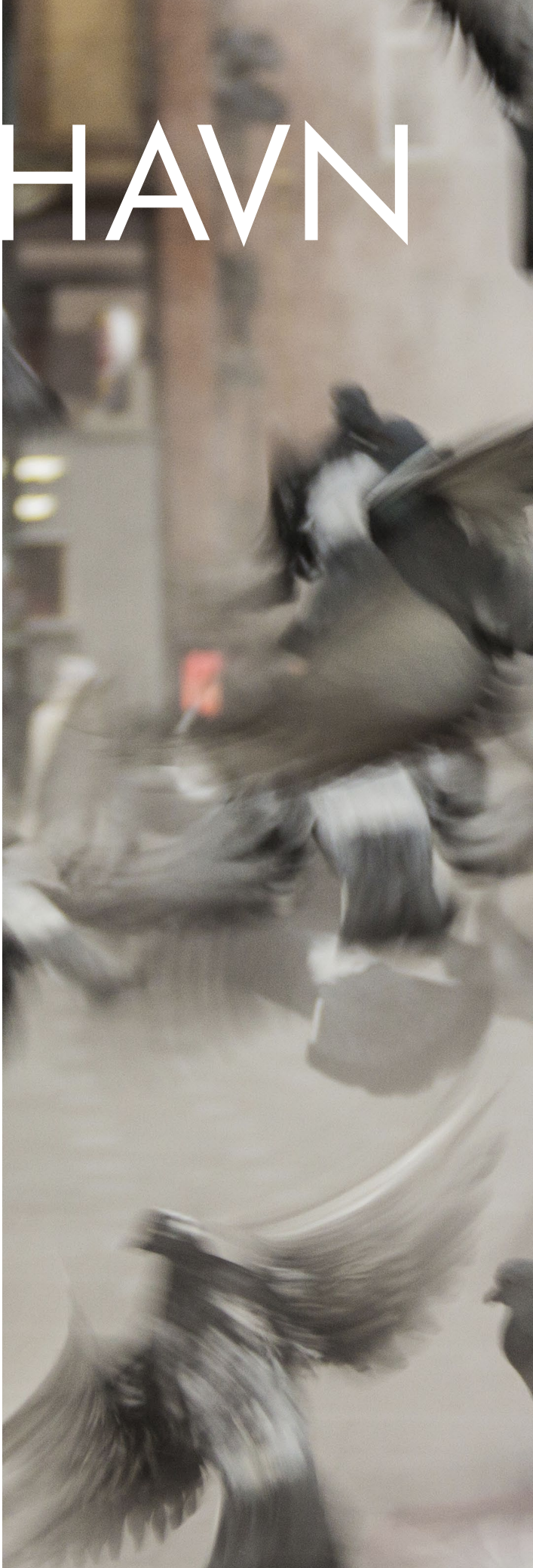

Den danske forfatter Tom Kristensens (1893 – 1974) digt KØBENHAVN blev første gang udgivet i 1940 i digtsamlingen "Digte i Døgnet" på Gyldendals Forlag.

DEN PERSONLIGE FRIHED

Af Lars Erik Frank

Følelser af frihed er forskellige og opstår mange steder: Under en lur i hængekøjen eller i kamp på grønsværen. På en fynsk mark, med musik i æteren eller i tankerne ved skrivebordet. Politikeren, præsten, radioværten, fodboldspilleren og erhvervskvinden fortæller om deres helt personlige opfattelse af frihed.

JOHANNE SCHMIDT-NIELSEN

POLITISK ORDFØRER FOR ENHEDSLISTEN I FOLKETINGET, 30 ÅR

Hvordan definerer du frihed?

"Frihed er for eksempel at have indflydelse på sit liv. Og det får vi bedst gennem stærke fællesskaber, tror jeg. Og ved at tilstræbe, at der ikke er for stor afstand mellem top og bund. Kvinders frigørelse er et godt eksempel. Hele forudsætningen har været, at kvinder blev økonomisk ligestillet med mænd, så det ikke var økonomien, der tvang dem til at indgå eller blive i et ægteskab. Der er et stykke vej endnu – kvinder tjener i snit mindre end mænd. Frihed opstår også i tryghed. Det giver mig en følelse af frihed at vide, at hvis jeg selv eller mine nærmeste bliver syg eller mister arbejdet, så er der et sikkerhedsnet, der griber."

Hvornår oplever du friheden?

"Jeg kommer fra Fyn. Og jeg ved godt, at folk synes, at vi har sådan et tuttenuttet landskab. Men alligevel – jeg forbinder det fynske landskab med frihed. Sådan en sommerdag med gule marker, bøgeskov, stråtag og Det Sydfynske Øhav. Det giver sådan en lyst til at trække vejret helt ned i maven."

Hvad er du bundet af?

"Bundet lyder lidt negativt. Men jeg føler mig ofte forpligtet over for andre mennesker. Men det betragter jeg sådan set som en positiv ting. Tænk hvis der ikke var nogen, der kunne blive skuffede over en. Jeg har fx et job, hvor jeg til tider føler, at ansvaret hviler temmelig tungt på mine skuldre. Jeg møder ofte mennesker – i bussen, på gaden, i min indbakke, på Facebook, i svømmehallen – som har store forventninger om forandring. Somme tider kan alt det håb føles lidt hårdt at skulle leve op til. Men det er samtidig et privilegium, at der er mennesker, som tror på, at jeg kan gøre en forskel."

Hvornår er du mest fri?

"Jeg tror, kærlighed er det, der får mig til at føle mig mest fri. Simpelthen, følelsen af at være elsket. Og at elske. Hvis man elsker og er elsket, så kan man vist næsten klare hvad som helst."

Foto: Andreas Bro

HELENE FERSLEV

PRÆST I SYDHAVN SOGN I KØBENHAVN, 42 ÅR.

Hvordan definerer du frihed?

"Det er et svært spørgsmål. En ting er, at vi som samfund og demokrati har indrettet os med love og regler, hvor vi værner om den enkeltes frihed. Noget andet er frihed på verdensplan – det, der er frihed for os, er noget andet andre steder. Det var Muhammedkrisen et eksempel på, hvor vores ytringsfrihed i Vesten fik nogle ret tydelige grænser, da vi afsøgte dem. For mig personligt er friheden en følelse og en længsel, som man særligt mærker, når man føler sig presset på sin frihed."

Hvornår oplever du friheden?

"Det eneste sted, jeg kan se, at vi er helt frie, er i tankerne. Dem kan man have for sig selv. Så det er i refleksionen, jeg finder frihed. Tankerne om de store spørgsmål om at være menneske – hvor finder vi mening, hvordan er vi, vores relationer, vores smerte? Jeg føler mig for eksempel fri, når jeg skriver prædikener. Den teologiske refleksion overskrider grænser og åbner op for noget større. Men det er også et arbejde under ansvar, som handler om at forkynde det kristne budskab og evangeliet. "

Hvad er du bundet af?

"Jeg føler mig bundet af de mennesker, jeg har en relation til. Af livet og kærligheden. Relationen til mine børn, mand, venner og de folk, der søger mig som præst. Af væsen har jeg mest af alt lyst til at flygte væk fra alting, det ligger dybt i mig. Rent mentalt vil jeg hellere op i himmelen og har svært ved at være til stede. Derfor har jeg behov for at være bundet. Der, hvor jeg føler mig negativt bundet, er til mig selv – at føle mig stavnsbundet af mine egne høje krav til præstation og forventninger, som virkeligheden jo ikke lever op til."

Hvornår er du mest fri?

"Når jeg glemmer mig selv og giver mig hen. Det kan for eksempel ske, når jeg leger med børnene, skriver og læser eller står ved havet. De situationer, hvor jeg glemmer forventningerne, både mine egne og andres." ■

Foto: Anne Mie Dreves

MADS AXELSEN

RADIOVÆRT PÅ LYTTERHITLISTEN DET ELEKTRISKE BAROMETER PÅ DANMARKS RADIO P3, 22 ÅR.

Hvordan definerer du frihed?

"Frihed for mig er selv at kunne definere, hvem jeg har lyst til at være og elske, hvordan jeg ser ud og hvad jeg arbejder med. Det er muligheden for at danne mit eget liv og min identitet. Det er også at lære at sige fra, glemme andres forventninger, og tage ansvar for mine beslutninger, også selvom jeg falder undervejs. Jeg valgte at droppe ud af 2.G og flytte til Aarhus for at arbejde i en tøjbutik og få tid til at gå i byen og til koncerter. Uddannelse var noget, man bare gjorde i Thisted, hvor jeg kommer fra. Men jeg følte mig ufri og er glad for, at jeg vandt over min tvivl og frygt og gjorde det."

Hvornår oplever du friheden?

"I mit arbejde faktisk. Her formidler jeg musik til rigtig mange mennesker gennem mine egne og personlige historier. Det gør jeg fx på Det Elektriske Barometer, hvor jeg har frihed til at vælge de nye numre ud, som måske kommer på listen. Musik er så følelsesmæssigt og personligt, og min opgave er at give noget af mig selv og fortælle min historie om, hvorfor en sang er værd at høre. Der er en enorm frihed i at få lov til at blotte mig på den måde. "

Hvad er du bundet af?

"Mit job er forbundet med et stort ansvar over for dem, der lytter med. De har meninger og forventninger, men det er et pres, jeg gerne tager på mig. Det højner min arbejdsmoral, og giver mig lyst til at sige: "Det her kan jeg sgu godt klare." Også selvom det er krævende at skulle levere hver gang og finde ud af at gøre musikken – og ikke mig – til stjernen i programmerne. "

Hvornår er du mest fri?

"Den mest unikke frihedsfølelse, jeg har haft, var i toget den dag, da jeg flyttede fra Aarhus til København. Jeg sitrede og havde kvalme af forventninger og nervøsitet. Men jeg var alligevel fuldstændigt fri, fordi storbyen med et kulturelt pulserende liv var mit eget valg og jeg gik efter min drøm."■

Foto: Mathias Bojesen

MARIANNE STAGETORN KOLOS

INDEHAVER OG KAGEKONE PÅ CONDITORI LA GLACE I KØBENHAVN, 47 ÅR

Hvordan definerer du frihed?

"Friheden har mange aspekter. Den personlige, den arbejdsmæssige og den globale frihed er tre af dem. For at kunne føle sig fri, skal man også føle sig bundet. På samme måde som at man skal have været væk, for at kunne finde sig selv. Personligt kan frihed godt være en dag, hvor man kan sidde og kigge i kaffegrumsen derhjemme eller det at kunne være herre over egne beslutninger i sit arbejde. Men globalt kan den gradbøjes. Det gælder også kvinders frihed, hvor det jo kun er i Norden, vi har ret til selv at vælge fx mand, uddannelse og antallet af børn. Jeg har været ambassadør for Mellemfolkeligt Samvirke og arbejdet med kvinders rettigheder i Kenya og Zimbabwe. Der har jeg mødt nogle enormt seje foregangskvinder, der må kæmpe for frihed hver eneste dag. Det relativerer frihedsbegrebet. Selvom vi i de nordiske lande til stadighed skal i talesætte ligestilling og frie valg, så kan man føle sig privilegeret, når man oplever, hvordan kvinderne i de afrikanske lande fx må bruge flere timer dagligt bare på at hente vand."

Hvordan oplever du friheden?

"For at føle sig fri, skal man også føle sig bundet. Jeg føler mig ikke særligt bundet hverken personligt eller i mit arbejde, så har jeg faktisk heller ikke nogen stor frihedstrang."

Hvad er du bundet af?

"Jeg oplever som sagt ikke at være bundet. Jeg er meget bevidst om mit store ansvar i privatlivet og i forhold til La Glace som er en gammel virksomhed med historie. Jeg føler glæde og frihed over at kunne tage beslutninger, der skal række 30 år frem. Jeg føler mig dog ikke bundet. Jeg kunne bare gå ud af døren, men det har jeg ikke lyst til. Det har jeg af egen fri vilje fravalgt. "

Hvornår er du mest fri?

"Måske på en fridag i min kolonihave med en avis og en lur hængekøjen i frisk luft og under fuglefløjt. Det er rart i hvert fald, men jo kun godt, fordi jeg ikke ligger der hele tiden. "■

Foto: Anne Mie Dreves

WILLIAM KVIST

FODBOLDSPILLER I WIGAN ATHLETIC I ENGLAND OG VICEANFØRER PÅ DET DANSKE LANDSHOLD, 29 ÅR

Hvordan definerer du frihed?

"Frihed for mig er at kunne være mig selv – både i forhold til mig selv og i forhold til mine relationer, mit arbejde og mine omgivelser. Men jeg tror også, at definitionen vil ændre sig i løbet af livet alt efter hvilken fase, man befinder sig i og i forhold til hvilke udfordringer, man står overfor."

Hvornår oplever du friheden?

"Jeg har de seneste par år arbejdet med min egen frihed i en til tider rigid fodboldverden, hvor jeg sjældent kan kontrollere eller bestemme meget selv. Det, jeg prøver at lykkes med, er at finde friheden gennem det at have den samme tilgang til mit arbejde, uanset om mine kolleger forstår mit spil, eller om de personlige værdier, jeg står for, har trange kår. Det kan både være på landsholdet og i min tidligere tyske klub Stuttgart og nu i Wigan i England. Jeg føler frihed ved at stå ved mig selv og dermed ikke danse for meget efter andres forventninger eller mine tanker om deres forventninger til mig og min gøren."

Hvad er du bundet af?

"For lange kontrakter i fodbolden. Ikke at kunne bestemme min egen fremtid eller den fælles fremtid for mig og min kone. Derfor har jeg også truffet et valg om, at jeg fremover kun vil skrive korte kontrakter. Kontrakter kan altid fornys, og jeg vil bare være sikker på, at jeg er et sted, hvor jeg ser perspektiver. Den frihed koster nok lidt i forhold til løn, men det er jeg klar til at acceptere."

Hvornår er du mest fri?

"Når jeg føler mig værdsat for den, jeg er. Det giver en fantastisk energi og lyst til at bidrage. Det mærker jeg specielt på landsholdet, hvor de ting, jeg står for som person på og uden for banen, oftest bliver værdsat mere end, jeg har oplevet det i udlandet. Jeg har et mål om også at finde det i udlandet, inden jeg vender snuden hjemad mod Danmark igen." ■

Foto: Polfoto

MENNESKET MELLEM TIDSÅND OG HELLIGÅND

Af Thomas Reinholdt Rasmussen

Hvor frie eller bundne er vi af traditionen? I folkekirken tegner der sig i forhold til det spørgsmål to yderpositioner i disse år. Der er dem, der længes efter, at det må blive, som det var engang, og som gerne vil blive stående på en bestemt tids forståelse af Gud. Og så er der dem, der river sig løs fra traditionen og lader Gud gå restløst op i nutiden. Luther valgte en tredje vej. Et menneske er fri af andres tolkninger, men ikke fri for selv at skulle forholde sig til evangeliet, mente han.

Kristendommen er ikke en uforanderlig størrelse. Den er ikke en stenhård monolit, der kun har ét udtryk. Kristendom er levende og bevægeligt liv i historien.

Det finder udtryk i det, man kalder for kristendommens kerne: at Gud blev menneske på jord. Kristendommen handler om, at den almægtige skaber blev født på jorden som et sårbart spædbarn, levede et menneskeliv og døde på et kors. Altså et liv i tid og rum. Og selve opstandelsen påskemorgen finder sted i historiens klare solskin, hvor mennesker lever, og hvor tiden har krop.

Det betyder, at kristendommen altid har et historisk udtryk. Ikke forstået sådan at kristendommen så er en klump marcipan, der kan formes alt efter, hvad tiden og historien kræver. Kristendommen taler tidens sprog, men taler ikke kun tiden efter munden. Dens kerne er den grænsesprængende kærlighed, der tydeligst vises i Jesus Kristus. Den kærlighed, der viser sig i tidens og historiens rammer, men som også sprænger alle rammer.

MARTIN LUTHER OG DEN KRISTNE FRIHED

Det har fundet mange udtryk. Da Martin Luther i 1521 oversatte Det Nye Testamente fra græsk til tysk, var oversættelsen ikke bare en slags bevidstløs transport af bibelens ord til en ny tid og til et nyt sprog. Luther søgte efter en kerne i bibelen, og den kerne fik han frem ved at genskrive Det Nye Testamente, nu bare i sin tid og på sit sprog. For Luther har bibelen ikke en én gang givet størrelse, men er bærer af et budskab, der til stadighed går ind i tiden og taler til tiden. Bibelen har en sag, der er større end dens ord.

For Luther var bibelen og bibellæsningen et grundlag for den kristne frihed. Luther oversatte bibelen, for at enhver kunne have den i sin hånd og selv danne sin læsning. Derved var den enkelte troende fri fra præst, biskop og pave. Det var ikke deres bibeltolkning, der var afgørende, men ens egen bibellæsning. Det er frihed. Friheden i luthersk forstand er, at bibelen er øverste norm, for så er tolkninger ikke øverste norm. Hver af os har ret til at tolke bibelen, men må samtidig acceptere, at det har de andre også. Derved bliver kirken til en samtalende kirke. Og samtidig må man sige, at man taber sin frihed, hvis man holder op med at læse i sin bibel, for da overlader man fortolkningen til de andre. Bibelen som øverste norm gør alle tolkninger, som jo altid er forsøg på at få magt over tekst og mening, sekundære.

Martin Luther udfoldede sit syn på et kristent menneskes frihed i skriftet af sammen navn fra 1520. Det er et formidabelt skrift, der taler tydeligt om friheden. Luther trækker på Paulus og siger, at en kristen er fri i alle ting og en kristen er bundet i alle ting. Det er denne dobbelte sætning, der udgør Luthers frihedssyn. Mennesket er frit i alle ting, fordi Gud i Jesus Kristus har befriet det fra alle religiøse krav. Mennesket er efter korsfæstelsen ikke forpligtet på religiøse øvelser eller et særligt levned for at blive frelst. Jesus Kristus har frelst mennesket. Hvis vi kunne lykkes med vores liv af egen kraft, kunne Jesus have peget på det. Nu pegede han derimod på sig selv. Derved er kristendommen i en vis forstand ophævelse af det religiøse. Religionen er korsfæstet sammen med Jesus Kristus på korset, og det er i disse ord, at vi finder den tydeligste religionskritik. Det, man kan kalde en evangelisk religionskritik, og den gør mennesket frit. Men samtidig er mennesket levende i verden, og har sin krop i denne verden. Vi lever sammen med andre, og dette samliv forpligtes af Guds kærlighed. Fordi Gud har elsket os, og gennem denne kærlighed sat os fri, forpligtes vi til at elske hinanden. Så vi skal ikke elske hinanden af religiøse grunde. De grunde er slettet ved korsfæstelsen, der peger på, at vi ikke kan frelse os selv. Vi skal elske hinanden, som dem, vi er. Mennesket bliver i luthersk kristendom til målet og ikke til midlet. Vi sættes i Guds kærlighed fri af alt her på jorden, og på samme tid bindes vi →

"Modernitet er svært at definere, men hvis vi skulle gøre forsøget, skulle det være noget med det frie, autonome individ."

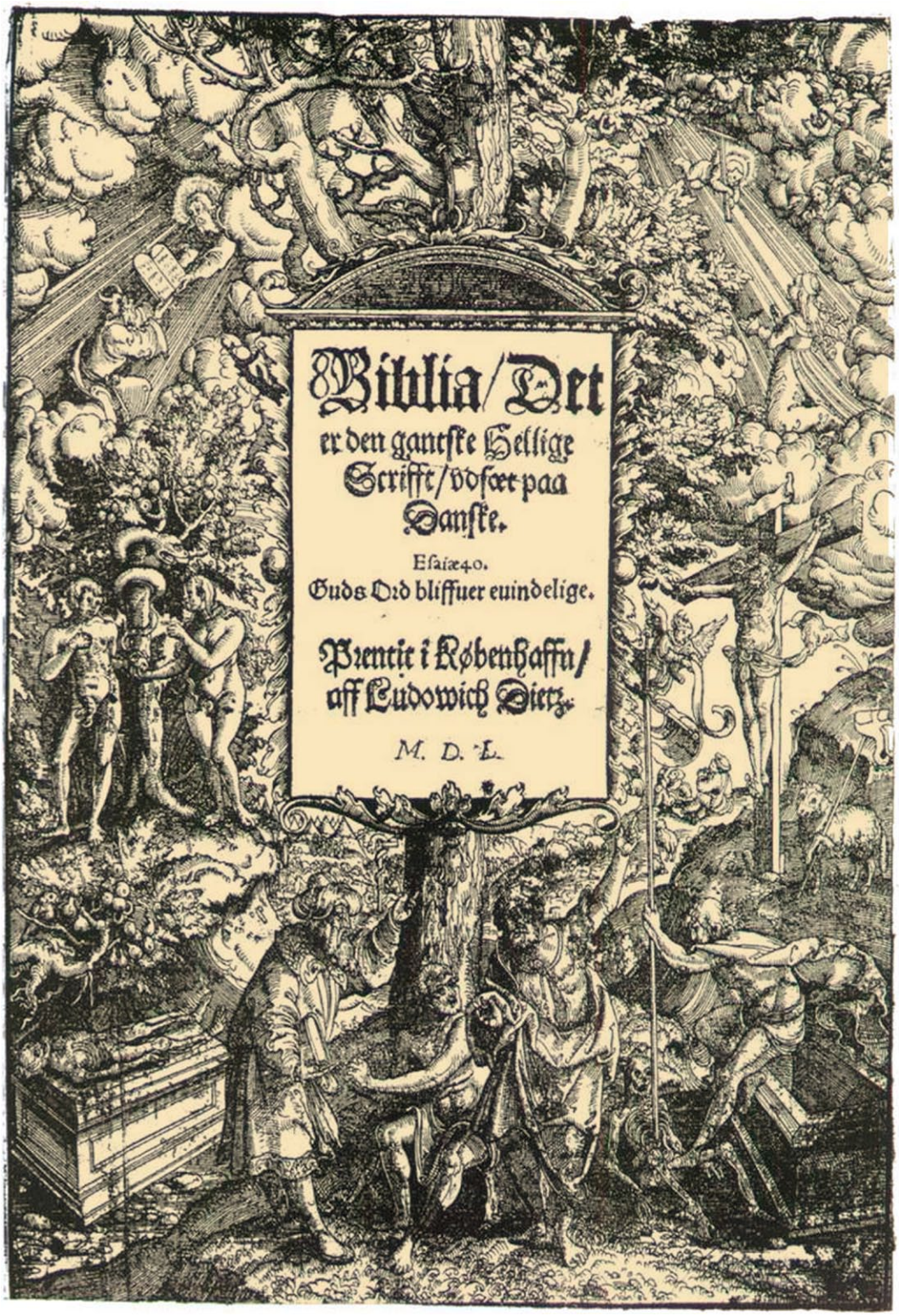

til hinanden. Det er kernen i Martin Luthers frihedssyn. I kristendommen er frihed altid befriet frihed.

Luthers lille frihedsskrift indledes med en dedikation til byfogden i Zwickau Hieronymus Mühlphordt. Han berømmes af Luther, fordi han er et eksempel på et frit menneske, og hvorfor er han det? Fordi han har kærlighed til Skriften. Han tager så at sige sagen i egen hånd, og er et frit menneske, der læser sin bibel.

Den dynamiske bibellæsning kan illustreres med et konkret eksempel. Nemlig spørgsmålet om skilsmisse. Den første kirke kunne ikke acceptere skilsmisse, og op gennem historien har skilsmisse ofte været en uting i den kristne kirke. Men så sandt som at målet for det kristne liv altid er næstens tarv, kan det jo ske, at skilsmisse ikke er den ringeste ting for at beskytte næstens liv i kærlighed. Hvis en kvinde i oldkirken blev skilt, var hun ilde stedt. Det er hun ikke i dag. Næsten er målet for den kristne kærlighed, ikke love eller religiøse spilleregler. Loven blev givet for menneskenes skyld og ikke omvendt.

Derfor kan det sagtens ske, at kristendommen til forskellige tider giver forskellige svar på samme spørgsmål. Det skyldes netop, at kristendommens kerne er konstant: "Gud er kærlighed" (1.Johs. 4,8), men at tiden selvfølgelig ændrer sig, og derved også de muligheder, der gives mennesker. Kristendommen er ikke en 2000 årig lov, der pludselig indfinder sig i 2014 og kræver at blive adlydt. Kristendommen er derimod en ubetinget fordring om at elske sin næste, og den kærlighed kan finde mange forskellige udtryk, men kærligheden er den sammen, for den er fra Gud.

MODERNITET OG KRISTENDOM

På den baggrund er det en stor uskik i kirkelige kredse at skelne mellem "tidsånd" og "Helligånd". Tidsånden defineres som omflakkende og uden rod, mens Helligånden er konstant og monolitisk. Det er simpelthen en falsk skelnen, når det gælder en tro, der taler om, at Gud går ind i tiden. Det betyder ikke, at Gud forsvinder ind i tiden og går helt op i tiden, men at Gud og tiden eller historien ikke kan skilles ad. For hundrede år siden ville velsignelse af homoseksuelles parforhold være utænkeligt, men nu er tidsånden kommet på højde med evangeliet, der ubetinget skænkes enhver, og derfor kan velsignelse i dag finde sted. Ikke fordi evangeliet gør knæfald for tidsånden, men fordi tidsånden er kommet på højde med evangeliet.

Hvis vi skelner skarpt mellem tidsånd og Helligånd, så skiller vi Gud fra verden, og kristendommen handler netop om det modsatte: at Gud og verden hører sammen uden dog at være det samme.

Vi lever i moderniteten. Modernitet er svært at definere, men hvis vi skulle gøre forsøget, skulle det være noget med det frie, autonome individ. Altså mennesket, der er selvstyrende og selvregulerende. Moderniteten har været 200 år undervejs, og i vores dage er samfundet gennemsyret af modernitet. Vi stiller spørgsmål ved alt og kender ikke nogen umiddelbare autoriteter. Det må tages alvorligt også af den kristne kirke, hvilket også sker konkret ved udgivelse af nye bønner til gudstjenesten, hvor det moderne menneske kommer til orde. Eller det sker i andre gudstjenesteformer eller i teologiske afhandlinger, hvor modernitetens spørgsmål stilles til det klassiske gudsbegreb. Man kan godt blive enige om, at ikke alt er lige godt i den henseende, men vi kan ikke fratage mennesker retten til at tænke over det største i livet.

Mange føler måske, at vi kommer for langt fra det klassiske gudsbegreb, og man ønsker at blive stående ved en særlig tids forståelse af Gud. Men Gud er en Gud, der går ind i tiden, og alle disse nye forsøg skal måles på, om de forkynder Jesus Kristus som korsfæstet og opstanden (altså som dommer og frelser) og derved som grænsesprængende kærlighed.

Modreaktionerne til modernitetens indtog i teologien betyder, at nogle lukker sig om sig selv. Det truer med at gøre kirken til et museum, der taler til vores sentimentalitet og ikke til det for-

tabte menneske. Eller man bliver decideret antimodernistisk og ender i en position, hvor de gamle dyder er afgørende.

I det kirkelige liv kan de to positioner beskrives som en venstrefløj og en højrefløj. På venstrefløjen går Gud næsten helt op i tiden, og teologien og forkyndelsen bliver ofte politisk og udelukkende frelsende for det nuværende liv. Kirken bliver til et "pit-stop" og det sted, man "finder ro i en stresset hverdag". Her mister forkyndelsen mulighed for at tale om det nye liv og om den altforandrende virkelighed i Jesus Kristus. På højrefløjen af kirken bliver man antimodernistisk. Det moderne ses som en forfaldshistorie, og tidsånden er helt uden sammenhæng med evangeliet. Forkyndelsen påvirker tilsyneladende ikke tiden. Her havner man i en museal indstilling, hvor man pludselig kan opdage, at man deler holdninger til for eksempel familie- og samliv med dele af katolicismen eller islam.

Det afgørende er, at vi ikke skiller tidsånd og Helligånd, men skelner mellem dem, hvis kristendommen skal fastholdes at være en bevægelse, hvor Gud går ind i tiden.

Det forunderlige er så, at det moderne menneske, der ikke kan forlige sig med den antimoderne teologi, alligevel ser denne teologi og forkyndelse som autentisk religiøs, fordi den svarer til det moderne menneskes forståelse af religion. Den antimodernistiske kirke er autentisk for det moderne menneske, men det moderne menneske vil bare ikke have noget med den at gøre.

Det skaber et problem.

Det skaber det problem, at den forkyndelse, der forkynder ind i tiden og påvirker tiden til – om dog kun i det små – at leve af evangeliet, ikke ses som genuint autentisk kristen. Det moderne og det antimoderne mødes i en fælles umage modstand mod evangeliet.

Så forkyndelsen har i dag to brudflader: dels et opgør med en antimodernitet, der truer med at gøre evangeliets frihed til trælbunden konserverende lov, dels et opgør med et moderne menneske, der ikke kan se skoven for bare træer, og tror, at det liv, det lever, er uafhængigt af kristendommens forkyndelse. Det er det overhovedet ikke, og en af opgaverne for folkekirken i dag er, at mennesker får øje på sig selv som kristne mennesker.

Det kristne evangelium handler om, at Gud i sin kærlighed gennembrød alle grænser for at være mennesker nær. Det er den kerne, der skal fortælles igen og igen. Og det er den kerne, striden står om. Det afgørende er, at den ikke fastfryses i en særlig tids forståelse og sprogdragt. Det ville være helt imod dens egen ånd. Men heller ikke bare bliver til det, vi selv mener, og altså restløst går op i tiden. Kristendom er om noget tro til tiden og samtidig evigheden i tiden. Kristendom går ind i rammen og sprænger rammen.

Derfor brydes den sande kristne kirke, for kirken er en samtalende kirke, der brydes med det evangelium, der har ramt os. Kristentroen kan have utallige udtryk, og ingen er nødvendigvis bedre end andre. Alle udtryk skal måles på, om de forkynder Jesus Kristus. Som Martin Luther siger et sted: hvis det forkynder Kristus at kime med tusind klokker, så lad os kime med tusind klokker! ■

LUTHERS FRIHED Skriftet "Om den kristne Frihed" skrev Luther i 1520. Her udfolder han det syn på det kristne menneske, at det på én gang er underlagt Guds lov og sat fri ved evangeliet om Guds nåde. At Evangeliet sætter mennesket frit, betyder ikke, at mennesket er fri til at lade stå til. Mennesket skal tjene næsten i kærlighed. Når man tror på Kristus, vil lysten til at gøre gode gerninger følge af sig selv: "Gode, fromme gerninger gør aldrig nogen god og from, men et godt, fromt menneske gør gode, fromme gerninger".

*"Jeg ved, at hele verden kigger med lige nu.
Jeg ville ønske, at alle kunne se, hvad jeg kan se.
Nogle gange skal man rigtigt højt op for at se,
hvor lille man er. Nu kommer jeg hjem."*

- den østrigske faldskærmsudspringer Felix Baumgartner umiddelbart før han den 14. oktober 2012 slog rekorden og sprang ud i frit fald fra en kapsel i 39 kilometers højde. Baumgartner blev samtidigt det første menneske, der brød lydmuren uden maskinel hjælp.

Foto: Polfoto

VI LEVER I DEN GYLDNE PERIODE

I Danmark anses den personlige frihed af mange for at være en given ting. Men måske kan den gradvist blive mindre, uden at vi selv opdager det, mener juristen Jacob Mchangama

Af Sørine Gotfredsen

Foto: Maj-Britt Boa

Vi er et privilegeret folkefærd. Vi hviler i en ret stor tro på, at ingen overvåger vores skridt, forbyder vores holdninger eller sætter grænser for vores bevægelser, så længe de ikke skader andre. Sammenlignet med mange andre befolkninger nyder vi stor borgerlig og politisk frihed, men når jurist Jacob Mchangama alligevel i flere år har beskæftiget sig med begrebet frihed, skyldes det blandt andet, at vi ifølge ham kan miste en del af den. Jacob Mchangama, der er direktør i tænketanken Justitia, er én af de klareste stemmer herhjemme i debatten om det enkelte menneskes frihed, der ifølge ham ikke blot kan ses som en konstant størrelse.

"Jeg synes, at vi i dette land tager nogle skridt i den forkerte retning, og det er farligt at tage friheden for givet. Vi skal jo ikke længere tilbage end til 1924, hvor Højesteret kunne godkende, at man opløste en homoseksuel forening i Danmark, og det er historisk set kun i et splitsekund, at vi har haft de værdier, vi i dag tager for givet. Det er min oplevelse, at den ældre generation bedre ser faren ved, at der sker nogle indskrænkninger. For de yngre er det mere naturligt, at der sker indblanding i vores liv, og at kommunen ikke bare passer vores børn, men også udøver kontrol med os."

Hvorfor har vi så svært ved at blive bekymrede overfor den voksende overvågning, som du taler om?

"Vi lever i et traditionelt set meget homogent samfund, og som en følge af det har vi stor tillid til embedsmændene. Det kan i nogle tilfælde blive for meget. Især fordi teknologien giver myndighederne nogle muligheder, de ikke havde før. Før skulle de – for at få de samme oplysninger som i dag – fysisk overvåge os, ligesom man gjorde i DDR før Murens fald, og der ville du og jeg jo klart sige fra. Ligesom ingen politikere kunne drømme om at foreslå det. Men nu kan man gennemføre overvågningen anonymt og automatisk, og derfor opfattes det som acceptabelt. Det viser bare, at frihed er et abstrakt begreb, og at frihedstab skal mærkes meget konkret på egen krop, før man reagerer. Så længe vi mener, at overvågning i samfundet kun går ud over terrorister og tatoverede rockere, kræver det en meget principiel stillingtagen, for at man kan hidse sig op over det."

Mener du dermed, at folk umærkeligt i dag kan lade sig trække tilbage i ufrihed?

"Ja, det tror jeg bestemt. Når man ikke lever i et diktatur, er man ikke så bevidst om den frihed, man har, og man skal se konkrete eksempler på misbrug, før det hidser folk op. I øvrigt tror jeg, at der er mange impulser i os, der kan veje tungere end trangen til frihed. Trygheden, vanen og dette at få mad i munden, og hvis frihedstabet her i landet fortsætter som nu med små skridt i den forkerte retning, er det meget svært at forestille sig et folkeligt oprør. Opstanden kommer kun, hvis den almindelige borger rammes hårdt, og så er spørgsmålet, om man er kommet så langt ud, at det er for sent at rulle det tilbage. Det er der masser af eksempler på. For eksempel Romerriget og de gamle grækere, der havde højt udviklede politiske systemer, der kollapsede. Og tænk på en kulturnation som Tyskland, der jo i historien har kastet sig ud i visse ikke frihedsfremmende initiativer."

Det er ikke mindst i forbindelse med diskussionen om ytringsfrihed, at Jacob Mchangama er blevet et kendt ansigt i debatten. Mange har nok oplevet ham i forsøget på at overbevise Politikens chefredaktør – hvis avishus i dag er topsikret område – om, at en del af ytringsfriheden er truet som en følge af Muhammedkrisen i 2006. Retten til at kritisere enhver religion er blevet et kernepunkt i vores tids tale om frihed, og for Mchangama er →

”I øvrigt tror jeg, at der er mange impulser i os, der kan veje tungere end trangen til frihed. Trygheden, vanen og dette at få mad i munden.”

der ikke tvivl om, at netop religionskritik og tolerance religiøse grupper imellem udgør en stor del af vejen til det frie samfund.

”Man kan ikke sige, at ytringsfriheden generelt er truet, for vi kan føre en fri debat, og statsmagten skrider kun meget sjældent ind. Men når det handler om islamkritik er der en trussel, hvilket man helt konkret kan læse af PETs vurdering, og hvis man ikke kan se en rød linje fra attentater mod Lars Hedegaard, Kurt Westergaard, Jyllands-Posten og Yahya Hassan, mener jeg, at man har skyklapper på. Det er også vigtigt at holde fast i, at idéen om, at begrænsning af ytringsfrihed medfører social fred, er en myte. Tværtimod er det sådan, at ytringsfrihed understøtter tolerance og sameksistens, og undersøgelser viser, at undertrykkelse og vold fylder mere i lande, der håndhæver en blasfemiparagraf. Jeg tror, at vores grad af frihed og rettigheder i denne del af verden er en utilsigtet konsekvens af religionskrigene i Europa. Det er svært at forestille sig, at vi ville have haft en så udstrakt ytringsfrihed i dag uden Reformationen og dens modbevægelse. Reformationen fratog kirken autoritet, der opstod forskellige religiøse retninger, der måtte lære at leve sammen, og den enkelte europæers identitet blev i mindre grad forbundet med religion. Herudaf vokser den generelle ytringsfrihed, for hvis vi kan stille spørgsmålstegn ved religionen, kan vi også stille spørgsmålstegn ved kongemagten og politikerne, og så har vi en sekulariseret ytringsfrihed.”

Tror du, at den vil overleve?

”Ja, men det kræver, at vi er opmærksomme på dens rødder. Det gælder også, når vi forholder os til Mellemøsten, for vi ved af egen erfaring, at det første, der skal opstå, er religiøs tolerance, og måske kan man derfra udvikle sig. Ytringsfrihed skal udspringe af religiøs tolerance.”

Interessen for frihed og ikke mindst friheden til at uhindret at kunne tænke og tale, som man vil, har Jacob Mchangama ikke fra fremmede. Han er søn af en dansk mor og en afrikansk far, der på grund af sine politiske holdninger i en periode sad fængslet på Comorerne. Hvorefter han flygtede til Danmark. Jacob Mchangama voksede op i et venstreorienteret miljø, men fandt med årene interesse for den klassiske liberale frihedstænkning og nåede frem til, at vi her til lands har brug for en tilgang til frihedsidealerne, der ikke er rigidt rodfæstet enten til højre eller venstre. Det er først og fremmest det enkelte menneskes ukrænkelighed, der interesserer Jacob Mchangama og ikke behovet for at presse frihedstænkningen ind i en bestemt politisk ideologi.

”Fordi mine forældre var så politisk aktive, begyndte jeg at læse mig ind på området og forstå, hvor meget vi tager for givet i dette land. Jeg sætter selv stor pris på, at folk er forskellige, og at det er muligt at have et frit samfund fyldt med mange forskellige holdninger. Der er et potentiale i mennesker til at gøre ret uhyrlige ting. Derfor er det vigtigt at opretholde et samfund, der fremelsker tolerance og respekt med et retssystem, der løser konflikterne.”

Men ser du ikke grundlæggende mennesket som et frihedshungrende væsen?

”Jo, under nogle omstændigheder, men trangen til frihed kan meget nemt modsiges af vanen og trygheden, som jeg nævnte før, for ansvar er en uomgængelig del af friheden, og friheden kan være tung at bære. Frygten er, at vi om hundrede år vil se tilbage på denne frihedens gyldne periode, og derfor er det så farligt at tage den tilstand, vi har nu, for givet.” ■

Hvornår føler du dig mest fri?
Jeg føler mig meget fri, når jeg er ude at løbe. Der får jeg mine bedste idéer, og mange tanker falder på plads. Men det kan også være på en dejlig ferie med min familie.

JACOB MCHANGAMA er født i 1978 og er uddannet jurist. Efter en periode som chefjurist i tænketanken Cepos grundlagde han i 2014 sin egen tænketank ved navn Justitia, der arbejder for fremme af respekten for grundlæggende menneskerettigheder og retsstatsprincipper. I 2012 udgav han bogen "Fri os fra friheden", der handler om det stille frihedsforfald, der ifølge Mchangama er på færde i Danmark. Trods et kraftigt forbehold overfor kollektive bevægelser kender Jacob Mchangama til flokkens beruselse gennem sin kærlighed til fodboldklubben Arsenal. Han har prøvet at stå mellem tusindvis af Arsenal fans og synge slagsange på klubbens tidligere legendariske stadion Highbury. Han er i dag familiefar, og fodboldturene er blevet færre.

JUBEL OG SKRÆK

Af Peter Skov-Jakobsen

Foto: Polfoto

Med Jerntæppets fald blev 1989 frihedens år for Europa. For nogen blev det afslutningen på deres magt. For mange andre begyndelsen på deres liv, skriver Københavns biskop Peter Skov-Jakobsen.

To billeder dukker op for mine øjne, når jeg tænker på frihed og 1989. Det er to meget forskellige billeder. Det er begge bevægende billeder, men på hver sin måde og med hver sin virkelighed.

Jeg kan ikke se jubelscenerne ved Muren, da bommen går op, uden at blive en del af den glæde, der spontant kommer frem. Alle disse mennesker, der bare smiler, fordi de tror, at det er løgn.

De hyler, de klapper, de står og græder stille for sig selv, de bliver indadvendte. Der er hele denne larmende jubel og lige op og ned ad den, er der også den forborgne glæde. Jeg ser altid tilgivelse i de glade ansigter. Al den fortræd, som den fordømte mur havde betydet, er pludselig historie. I ansigterne står der, at ingen har tid til at tænke på fortid, nu da fremtiden lige synes at have åbnet sig. Man får næsten lidt ondt af grænsesoldaterne. Af gode grunde ved de næsten ikke, hvordan de skal tackle al den glæde. De står lidt stille tilbage. Lige den dag er det ikke sjovt at være en del af statens magtorgan. Jeg ser altid hende for mig, der lovlydigt står og spørger, om hun virkelig kan gå over grænsen, og som får at vide, at vejen er fri. Hun springer op i luften, siger tak, og så får han et smækkys, og væk er hun. Hun gjorde en grænsesoldat glad. Mon de nogensinde glemmer den aften. Én og to af dem bliver også spurgt, om de gerne ville gå over, og man får nogle grå svar og nogle øjne, der ikke kan ses ind i. Men på denne aften er det som om, at den slags svar slet ikke betyder noget. Glæden er ikke til at bremse. Det er til at grine og græde over.

Ufatteligt bevægende! Mon ikke det er den største tyske fest, der nogensinde har været – og så var de hverken forberedt eller havde købt ind til den. Det var et surprise party af de helt store; men det måtte gerne ske igen andre steder på jorden.

TYRANNEN TABER SPILLET

Frihed betyder tyrannens endeligt. Lige før jul trådte Nicolae Ceausescu ud på balkonen for at holde sin sidste tale. Han henvendte sig med høflig taksigelse mod den demonstration, som han formentlig havde tillid til var under kontrol af partiets folk. Meget hurtigt piber folket og giver sin mistillid lyd. Man kan se, at han aldrig har prøvet det før. Nedenfor altanen forsøger folk at storme centralkomiteens bygning. Man kan nu se rædslen i Ceausescus øjne. Det er som om al den frygt, han selv spredte med sit sikkerhedspoliti, Securitate, nu manifesteres i hans egne øjne. Diktatoren får sin egen terror tæt ind på kroppen. Han ved, at spillet er tabt. Han vinker forvirret, prøver at dæmpe folket, råber at de skal sætte sig og lytte. Få minutter efter letter en helikopter med ægteparret Ceausescu, som juledag 1989 bliver henrettet.

Men de øjne, de træk om munden, den dødens trussel, tyrannens vished om, at nu er der kun hævnen tilbage – den ensomhed, der pludselig bliver udtrykt med et menneskes øjne og krop, efterlader et gys i de fleste. Selvom hans rædselsregime var kendt og hans metoder foragtet, og han var en djævel over for sine modstandere, kan de fleste næppe undgå at mærke en medfølelse med den mand, der kun har en summarisk rettergang og en henrettelse foran sig.

EN SÆRLIG SKØNHED

For nogen var friheden afslutningen på deres magt. Nu skulle de sidde tilbage, forladte og foragtede, og de skulle tåle opgøret med dem.

For andre var friheden begyndelsen på livet. Det var jubel, og endelig kunne de tænke og tale uden at se sig over skulderen. Vi kaldte revolutionerne i 1989 fløjls-, syngende-, fredelige revolutioner.

Det var kun i Rumænien, det blev så voldeligt. Det er nok den særlige skønhed ved de revolutioner i 1989: despotierne kollapsede og kunne ikke reddes. Friheden havde sat sig igennem. Fanatikerne havde tabt. Et nyt årtusind var begyndt: det tredje! Det var godt begyndt! Med jubel og med skræk, men mest jubel. ■

1

2

3

4

5

6

DEN REDAKTIONELLE FRIHED

Hvornår bliver redaktionen ramt af frihedsfølelser?

1. SØRINE GOTFREDSEN opdagede som barn, at en stor følelse af frihed kan indfinde sig på ryggen af en hest. Da hun var ni år gammel, fik hun Welsh Mountain-ponyen Rosita, og sammen med hende opstod rummet fyldt med ro og usårlighed, når de færdedes i skoven, på markerne og som her på familiens store græsplæne. I dag rider Sørine stadig. Omgivelserne og hesten er skiftet ud, men følelsen af frihed er den samme.

2. MAJ-BRITT BOA fandt som barn uendelig frihed i sine bedsteforældres have. På billedet fra 1966 sidder hun i båden og holder sin mor i hånden. I haven kunne Maj-Britt, uhindret af alle de fakta, der siden skulle punktere hendes forestillingsverden, rejse til de fjerne galakser hun havde set i sin mormors verdensatlas fra Sesam, og forbinde dem med tomaterne, der hang som planeter, i hendes morfars varme drivhus. Det var begyndelsen på en rejse. Den uendelige frihed fra dengang er der stadig. Maj-Britt arbejder med den dagligt, og når den i korte lykkelige glimt.

3. LARS ERIK FRANK har det med at føle frihedens favntag på et dansegulv. Gerne til disco, house, og techno eller i en swingom til David Bowie til de 40 og 50 års-fødselsdage, der bliver flere og flere af i hans liv. Friheden kom første gang snigende i quickstep, vals og rumba i den disciplinerende undervisning på Jens Nielsens Danseskole i 1970'ernes Herning.

4. SIGRÚN GUDBRANDSDÓTTIR har altid oplevet frihed i mødet med islandske bjerge. Og netop det islandske giver hende også frihed i mødet med andre, i form af ubevidst positive forventninger. Som indfødt københavner har hun som barn reelt kravlet mere på plankeværker og i baggårde, men forestillinger om vulkaner og vildskab klæber til hendes navn, og gør folk nysgerrige og åbne. Den frihed, der ligger i altid at blive mødt med åbenhed, er noget Sigrún ville ønske at alle udlændinge – og andre mennesker, der bliver opfattet som 'anderledes' – ville møde med den samme selvfølgelighed.

5. JESPER SVENDSEN er allermest fri når han er sammen med sin dejlige kone Marlene og sin kloge og smukke søn Erik. Og når han synger, danser eller lytter til god musik, som her på billedet, der er taget i september 1974. Bag Jesper står familien Svendsens nyerhvervede Beogram 4000 luksus-grammofon, der stadig den dag i dag spiller vinylplader i fin stil, selv om den er mere end 40 år gammel.

6. CHRISTIANE GAMMELTOFT-HANSEN forbinder friheden med et sted. Stedet er en lille ø. Den hedder Drejø, men kaldes også "Øen midt i verden". Når det sted er frihed, så er det ikke fordi, hun her er i fred. Det er et socialt sted, hvor familie og venner kommer forbi. Og så er der det mærkelige ved det, at selv om det er et lille sted, kan det opleves meget stort.

Foto: Maj-Britt Boa

FRIHEDEN FLYVER Debatmagasin – Folkekirken i København 2015
Stiftsårbog udgivet af Københavns Stift
REDAKTION: Maj-Britt Boa (ansvarshavende), Christiane Gammeltoft-Hansen (ansvarshavende), Lars Erik Frank, Sørine Gotfredsen, Jesper Svendsen og Christine Rørdam Thaning
SKRIBENTER: Andreas Fugl Thøgersen, Thomas Reinholdt Rasmussen og Peter Skov-Jakobsen
Tak til forlaget Gyldendal og Tom Kristensens familie for brug af digtet "København"
FOTOGRAFER: Sille Arendt, Mathias Bojesen, Andreas Bro, Anne Mie Dreves og Polfoto
FORSIDE: Morten Schelde: Alberto's car, 2005 www.mortenschelde.com
DESIGN OG ART DIRECTION: Sigrún Gudbrandsdóttir www.sigrun.nu
TRYK: Aka-Print, Aarhus ISSN: 902-4190 ISBN 978-87-89096-30-8
Københavns Stift, Nørregade 11, 1165 København K, Tlf. 33 47 65 00, kmkbh@km.dk, www.kirkenikbh.dk
Præste til- og afgang i 2014 se www.kirkenikbh.dk. Spørgsmål vedrørende magasinet rettes til presse- og kommunikationsafdelingen i Københavns Stift på tlf. 33 26 96 00 eller kikkbh@km.dk

FOLKEKIRKEN
KØBENHAVNS STIFT
www.kirkenikbh.dk

9 788789 096308